

Handreiking Biodiversiteit Werkt

Biodiversiteit is niet alleen leuk en mooi, maar vooral ook nuttig. U kunt op tal van manieren uw voordeel doen met biodiversiteit en de ontwikkeling ervan bevorderen, zodat u en uw omgeving er nog meer van kunnen profiteren. Velen zijn u al voorgegaan; hun werk kan als voorbeeld dienen. Op deze pagina's vindt u van alles over hoe u zelf aan de slag kunt met biodiversiteit. Als [burger](#), [consument](#), [gemeente](#), [provincie](#), [waterschap](#) of [bedrijf](#). In uw eigen tuin, bedrijf of gebied. Ontdek de mogelijkheden en doe mee!

Deze handreiking is bedoeld voor iedereen die met biodiversiteit aan de slag wil. U vindt hier voorbeelden en links naar interessante websites. Het motto is hier letterlijk en figuurlijk 'laat duizend bloemen bloeien!' De handreiking biedt ook hulpmiddelen om met verschillende partijen samen te werken aan biodiversiteit. Het accent ligt op informatie en hulpmiddelen die mensen kunnen stimuleren, ondersteunen en de weg kunnen wijzen bij het werken met biodiversiteit op lokaal en regionaal niveau.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is een breed begrip. Het gaat over de bescherming van het mooie, maar ook over het duurzaam gebruik van het nuttige van de natuur. Wilt u meer weten over biodiversiteit en waarom het belangrijk is, kijk dan op www.biodiversiteit.nl

Handreiking 'Biodiversiteit Werkt'

De Handreiking 'Biodiversiteit Werkt' werd oorspronkelijk ontwikkeld in opdracht van het toenmalige ministerie van VROM. Op de conferentie 'Biodiversiteit werkt' van 28 september 2005 is de online handreiking officieel geopend. In 2009 werd de handreiking verplaatst naar Biodiversiteit.nl.

Direct aan de slag!

Wilt u direct aan de slag met biodiversiteit? Bent u al bekend met biodiversiteit? Dan zijn er een aantal hulpmiddelen voor u om direct met biodiversiteit te gaan werken. Deze kunnen gebruikt worden in bijvoorbeeld een project of een lokaal actieplan, bij de beleidsontwikkeling, bij de uitvoering van beleid, etc. Verder vindt u links naar andere interessante websites, databases, organisaties en beschrijvingen van een aantal biodiversiteitsprojecten, die als inspiratie kunnen dienen.

Hoe kan ik direct aan de slag met biodiversiteit?

Als burger en maatschappelijke organisatie

Wilt u individueel of samen met anderen aan de slag gaan, dan kunt u ook gebruik maken van het [Stappenplan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid](#) en het bijpassend [format voor lokale biodiversiteitsactieplannen](#). Iedereen kan met biodiversiteit aan de slag gaan en op allerlei manieren en schalen, van werken in de eigen tuin tot aan deelnemen aan internationale projecten.

Als overheid

Voor geïnteresseerden van gemeenten, provincies en waterschappen is er een Stappenplan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid (zie hierboven) en een bijpassend format voor lokale biodiversiteitsactieplannen (zie hierboven). Het stappenplan kan worden gevolgd bij het ontwikkelen van gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid en bij het opzetten van biodiversiteitsplannen. Het is gebaseerd op de ervaringen die zijn opgedaan met de succesvolle gebiedsgerichte aanpak in de Hoeksche Waard.

Als bedrijf

Bedrijven kunnen gebruik maken van het beoordelingskader Biodiversiteit (te vinden op www.biodiversiteit.nl) om stap voor stap te analyseren welke onderdelen uit de productieketen effecten hebben op de biodiversiteit. Agrariërs kunnen inspiratie en praktische tips putten uit het werkboek Ondernemen met Biodiversiteit (CLM, LBI en DLV Groen & Ruimte).

Burgers aan de slag met Biodiversiteit

Als burger kunt u op tal van manieren en allerlei schaalniveaus werken aan biodiversiteit, zowel individueel als samen met andere burgers en lokale organisaties (zoals buurtorganisaties), zowel in de directe eigen omgeving als in de eigen streek.

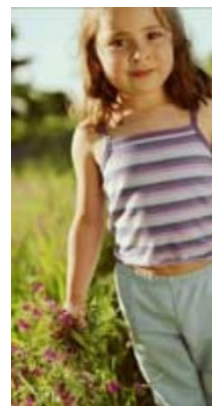
Hoe kan ik als burger of maatschappelijke organisatie werken met biodiversiteit?

Word lid

Word net als enkele miljoenen Nederlanders zijn lid van een natuur- of milieuorganisatie zoals het Wereldnatuurfonds, Greenpeace, Natuurmonumenten of een van de Provinciale Landschappen. Door hun lidmaatschap of contributie dragen zij 'vanuit hun luie stoel' bij aan behoud en herstel van biodiversiteit in binnen- of buitenland. Ook de jeugd kan aan de slag met biodiversiteit door lid te worden van allerlei natuurclubs.

Als vrijwilliger

Ook als [vrijwilliger](#) mee te werken in een natuur- of milieuorganisatie kunt u werken aan biodiversiteit. Bekende voorbeelden zijn de vrijwilligers die als landschapsbeheerder, natuurteller of IVN-natuurgids een bijdrage leveren. En ook door actief te zijn in lokale of regionale milieuorganisaties kunt u bijdragen aan betere leefomstandigheden voor plant en dier.

Als betrokken burger

De meest invloedrijke manier om als [burger](#) aan de slag te zijn met biodiversiteit is als betrokken burger processen op gang brengen waarin mensen en organisaties lokaal, regionaal of mondiaal samenwerken aan biodiversiteit. Vooral wanneer de samenwerking zich niet alleen richt op het behoud van (mooie) biodiversiteit maar ook op het beter en duurzaam gebruik maken van nuttige biodiversiteit.

Voor jong en oud

Biodiversiteit werkt natuurlijk niet alleen voor ouderen. Juist ook als je [jong](#) bent is er met biodiversiteit veel te beleven.

Vrijwilligers

Door actief te zijn in een milieuorganisatie helpt u mee de milieukwaliteit op peil te houden en daarmee overlevingskansen te bieden aan de biodiversiteit. Er zijn milieuorganisaties op alle niveaus: internationaal, landelijk, provinciaal en lokaal.

Hoe kan ik als vrijwilliger aan de slag?

Help mee bij het onderhoud

U kunt als vrijwilliger actief bijdragen aan landschapsbeheer en daarmee helpen om karakteristieke landschapselementen zoals knotwilgen te behouden of de weidevogelstand op peil te houden.

Landschapsbeheer Nederland (<http://www.landschapsbeheer.nl>) is de aangewezen organisatie daarvoor. Zij richt zich niet alleen op het werken met vrijwilligers aan landschapsonderhoud in het veld, maar ook op het stimuleren van een goed landschapsbeheer door boeren, stadsbewoners en gemeenten. Actuele thema's zijn boerenerven, bedrijven in het groen, stadsranden, landschappelijke inpassing van nieuwe bebouwing en landschapsonwikkelingsplannen.

Ook natuurbeschermingsorganisaties, zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen werken met vrijwilligers in hun terreinen.

Word natuurteller

Ook kunt u als vrijwillig natuurteller bijdragen aan onze kennis over het wel en wee van diverse soortgroepen zoals vlinders, zoogdieren, vogels en planten (<http://www.telmee.nl>). Tienduizenden vrijwilligers in Nederland doen hieraan mee. De resultaten worden gebruikt voor natuurbeleid en -beheer.

Word gids

Wilt u een stapje verder gaan, beschikt u over een redelijk brede natuurkennis en heeft u er plezier in om die over te dragen op anderen dan kunt u natuurgids (<http://www.ivn.nl>) worden en bijvoorbeeld onze jeugd inwijden in de geheimen van de natuur.

Word Wachter in Het Bewaarde Land

Heeft u ervaring in het begeleiden van kinderen en wilt u uw liefde voor de natuur met ze delen? Dan is wachter worden in Het Bewaarde Land wellicht iets voor u. U krijgt een goede opleiding en kunt zelf bepalen hoeveel groepen u begeleidt in de maanden mei,

juni, juli, september en oktober. Kijk op www.hetbewaardeland.nl of bel met (0411)684921 voor meer informatie.

Word bestuurder

Heeft u bestuurlijke kwaliteiten en wilt u die inzetten voor biodiversiteit? Natuur- en milieuorganisaties zijn regelmatig op zoek naar nieuwe bestuurders.

Betrokken burgers

Hoe kan ik als betrokken burger aan de slag met biodiversiteit?

Laat uw mening horen!

Via [inspraak](#) kunt u uw mening laten horen over ontwikkelingen die zowel in positieve als negatieve zin grote invloed kunnen hebben op de biodiversiteit.

Werk samen in de buurt

U kunt in uw [buurt](#) samen met buurt- en wijkorganisaties actief plannen ontwikkelen voor de inrichting van uw buurt of wijk. Dit biedt kansen om de biodiversiteit in de woonwijken te versterken.

Werk samen in de regio

Ook in de [regio](#) kunt u werken aan biodiversiteit. Samen met alle partijen kunt u in de regio een integrale visie voor een gebied opstellen, waardoor biodiversiteit versterkt kan worden.

Inspraak

Ruimtelijke ontwikkelingen (aanleg van een weg, bouwen van woningen, woonwijken of bedrijventerreinen, realiseren van natuur) kunnen een grote invloed hebben op de biodiversiteit, zowel in positieve of negatieve zin. Die ontwikkelingen worden vastgelegd in bestemmingsplannen, streekplannen of andere ruimtelijke plannen. Dat belanghebbenden daar hun mening over mogen geven is wettelijk geregeld.

Wat zijn mijn inspraakmogelijkheden?

Formele inspraak

De gemeente of de provincie is verplicht belanghebbenden op de hoogte te stellen van voorgenomen veranderingen zodat zij ook werkelijk de kans krijgen om hun mening te laten horen. De ontwikkelingen worden aangekondigd via lokale of regionale media. Direct omwonenden en belanghebbenden (bv. grondeigenaren) krijgen rechtstreeks bericht, meestal via een brief of aankondiging die huis aan huis verspreid wordt. In die aankondiging staat een termijn vermeld waarop gereageerd moet worden en hoe de procedure verloopt. Vervolgens bekijkt de gemeente of provincie de reacties en maakt

een belangenafweging. Serieuze bezwaren of opmerkingen maken een goede kans om ervoor te zorgen dat een plan aangepast wordt. Naarmate de bezwaren door meer mensen gedragen worden en naarmate de opmerkingen beter onderbouwd zijn met argumenten maakt u meer kans om invloed te hebben.

Informele inspraak

Tegen de tijd dat een plan in de openbaarheid komt staat er echter al een gedetailleerde invulling van de ontwikkelingen op papier. Het plan op dat moment nog veranderen kost veel tijd en moeite. In een eerder stadium, als alleen nog maar de hoofdlijnen van het plan vast staan is het veel makkelijker om het plan nog te beïnvloeden. Ook in die fase is het mogelijk om mee te denken, maar daar moet u zelf meer moeite voor doen. Omdat een plan op dat moment nog niet openbaar is zult u zelf moeten zorgen dat u weet wat er in uw woonomgeving gaat gebeuren en waar de gemeente of provincie mee bezig is. Daar komt u achter door het regionale nieuws te volgen, de lokale politiek te volgen (raadsvergaderingen en hun verslagen zijn in principe openbaar), door de website van de gemeente regelmatig te bekijken of door gewoon contact op te nemen met uw gemeente of provincie. De Wet openbaarheid van bestuur (WOB) geeft iedereen die daarom vraagt het recht op informatie. De gemeente vindt het ook belangrijk dat inwoners de nieuwe ontwikkelingen positief vinden. Steeds vaker worden burgers gevraagd om met een projectgroep mee te denken over nieuwe ontwikkelingen. Ook wijkraden en bewonerscomités spelen steeds vaker een actieve rol bij de ontwikkeling van plannen. Ook hiervoor geldt dat u meer kans maakt om invloed uit te oefenen als uw ideeën goed onderbouwd zijn of als u de mening van veel mensen vertegenwoordigt.

Buurt

Hoe kan ik in mijn buurt of gemeente werken aan biodiversiteit?

Werk samen

Alles wat men als individuele burger kan doen rond het eigen huis, de tuin en het leefpatroon, kan men ook samen met anderen doen. Mensen stimuleren elkaar en vullen elkaar aan. En samen staat men sterk. Bij veel plannen en projecten die het schaalniveau van de eigen tuin overstijgen heeft men hulp en medewerking nodig, bijvoorbeeld van de lokale overheid. Gemeenten zullen eerder lokale buurtinitiatieven oppakken en ondersteunen als er plannen liggen die gedragen worden door een groep mensen.

Het werkt goed wanneer buurt- of wijkorganisaties samen met lokale vrijwilligersverenigingen zelf actief plannen ontwikkelen en voorstellen doen voor de inrichting van de woon- en leefomgeving, de eigen buurt of wijk. Dergelijke plannen bieden kansen om met alle betrokken partijen de biodiversiteit in de eigen omgeving te versterken. Dat leidt tot meer streekeigen biodiversiteit en tot een grotere betrokkenheid van bewoners bij de eigen buurt, een mooiere woon- en leefomgeving, een hogere natuur- en milieukwaliteit en meer recreatieve mogelijkheden.

Regio

Hoe kan ik in mijn eigen streek werken aan biodiversiteit?

Stel samen een integrale visie op

Samenwerking tussen alle betrokken partijen op het niveau van de streek vanuit een gezamenlijke, integrale visie op de ontwikkeling van het gebied is de meest invloedrijke manier om met biodiversiteit te werken. Met een integrale visie wordt een visie bedoeld die meerdere invalshoeken verenigt (ruimtelijke ordening, natuur, milieu, sociale en economische aspecten et cetera). In die integrale visie staat waar men met de streek naartoe wil, welke gebiedskwaliteiten men wil realiseren, bijvoorbeeld natuurkwaliteiten maar ook recreatiedoelstellingen, een meer duurzame landbouw, een ander waterbeheer of een combinatie daarvan. Biodiversiteit kan dan een sleutelfactor zijn om die toekomstvisie op het gebied te helpen realiseren. Biodiversiteit kan alle betrokken partijen, functies en sectoren met elkaar verbinden in het streven om de gebiedsdoeleinden te realiseren.

Verbindingen en structuren

Voor het overleven van populaties zijn bijvoorbeeld vaak grote, aaneengesloten of onderling verbonden leefgebieden noodzakelijk. Er dienen voldoende omvangrijke brongebieden te zijn en verbindingzones waarlangs de soorten zich kunnen verplaatsen. Voor het werken aan biodiversiteit zijn de ruimtelijke structuren en ecologische verbindingen op landschapsniveau dus van essentieel belang. Voor meer info zie bij prioriteit ecologische netwerken.

Vertaal visie naar actieplannen

Individuele burgers en lokale maatschappelijke organisaties kunnen de gezamenlijke ontwikkelde integrale gebiedsvisie concreet maken in actieplannen en in de uitvoering. Het project Biodiversiteit Hoeksche Waard voor en door burgers is een voorbeeld van een project op streekniveau.

Als burger of lokale organisatie kunt u in uw eigen regio het initiatief nemen om met andere partijen het voorbeeld van Hoeksche Waard na te volgen en uw gebiedskennis en creativiteit in te brengen. Een goede kapstok daarvoor is het zogenaamde gebiedsgerichte (plattelands)beleid. Uw provincie kan u daar meer over vertellen.

Jongeren

Ben je jonger dan 25 jaar en heb je interesse voor biodiversiteit? Dan zijn er verschillende mogelijkheden voor je om hieraan te gaan werken, alleen of samen met anderen via jeugdclubs en organisaties. Hieronder vind je een overzicht van organisaties die activiteiten op het gebied van natuur, milieu en biodiversiteit organiseren. Jongeren die mee hebben gedaan aan een aantal projecten van gemeenten hebben aangegeven dat ze vooral ruimte willen voor het nemen van eigen initiatieven.

Hoe kan ik als jongere aan de slag met biodiversiteit?

Word lid van een jongerenclub

Dat jullie actief bezig zijn met biodiversiteit blijkt wel uit het grote aantal jeugdclubs en organisaties op dit terrein. Door lid te worden van een van deze clubs kun je met andere jongeren activiteiten ondernemen in de natuur en je eigen kennis van natuur en biodiversiteit vergroten.

De Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie is een natuurorganisatie voor jongeren van 12 tot 25 jaar. Ze is tachtig jaar geleden opgericht en daarmee een van de oudste Nederlandse natuurorganisaties. Er zijn 38 afdelingen verspreid over het hele land. Deze afdelingen organiseren dagexcursies en meerdaagse kampen. Daarnaast vinden er landelijke activiteiten plaats. De onderwerpen van de activiteiten lopen uiteen van insecten of vogels tot geologie of natuurbeheer. Meer informatie kun je vinden op de website <http://www.njn.nl>.

Naast de NJN is er de Jeugdbond voor Natuur- en Milieustudie (JNM). Ook de JNM is een landelijke vereniging voor jongeren tussen 12 en 25 jaar die actief in en met de natuur bezig zijn. De leden van de JNM organiseren het hele jaar door kampen, excursies en andere activiteiten in de mooiste natuurgebieden van Nederland. De JNM heeft een eigen website (<http://jnm.nl>). Ook de JNM heeft werkgroepen op diverse terreinen die vaak een eigen website hebben. Verder onderhoudt de JNM een Forum waar je, ook als geen lid bent, met je natuurvragen terecht kunt.

De IVN is een vereniging die actief is voor natuur, milieu, landschap en leefomgeving. De IVN heeft 176 lokale afdelingen met 17.000 leden. Een aantal van de activiteiten, producten en diensten van het IVN richt zich op kinderen en jongeren. Voor jullie biedt het IVN bijvoorbeeld onderwijsmaterialen (zoals een wateronderzoekprogramma), publicaties (bijvoorbeeld veldgidsen) en excursies aan (<http://www.ivn.nl>).

Ook Milieudefensie heeft een eigen jongerenorganisatie, Jongeren Milieu Aktief, met een eigen website (<http://www.jma.org>). Jongeren Milieu Aktief heeft een werkgroep Biodiversiteit die jongeren bewust wil maken van de biodiversiteitsproblematiek.

Laat je mening horen!

Je kunt als jongere ook je mening over biodiversiteit laten horen. Zo zijn gemeentelijke hangplekken niet altijd bij je leeftijdsgenoten in trek. Uit een enquête blijkt dat jullie graag zelf een combinatie van sport en hangnatuur ontwerpen: 'een snufje groen temidden van al het stadsgeweld'. Dit stond in een artikel over hangplekken in het NRC Handelsblad van 13 juni 2005.

Recent heeft de Stichting wAarde (<http://www.waarde.nl>) onderzoek verricht naar de ideale hangplek. Wat blijkt? Hangen voor jongeren betekent niet altijd opgaan in een wereld van luide radio's en knetterende brommers. Natuurlijk maak je graag gebruik van de mogelijkheden die ons moderne leven ons biedt, maar dat niet alleen. Jongeren vinden de natuur van belang en kennen hieraan eensgezind de volgende waarden toe: schoonheid, ontspanning en gezondheid. Ze vinden dat natuur bij de vormgeving van de ideale relaxplek absoluut niet mag ontbreken.

Een voorbeeld: leerlingen van 5 VWO uit Nijmegen mochten nadenken over een mooie hangplek. Wat hen aanspreekt zijn trapveldjes, skatebanen en basketbalveldjes met daarnaast veel hanggroen om in te ontspannen. De conclusie van het onderzoek was dat

jullie, misschien nog belangrijker dan de inrichting zelf, willen dat er serieus naar jullie wordt geluisterd en dat jullie ontwerpen worden uitgevoerd.

Ik ben jonger dan 12 jaar. Kan ik ook al actief in en met de natuur bezig zijn?

Word lid van een jeugdclub

Ook kinderen onder de 12 jaar kunnen actief in en met de natuur bezig zijn. WILDzoekers is de jeugdorganisatie van 7 natuurorganisaties: Vogelbescherming Nederland, Vereniging Natuurmonumenten, De Vlinderstichting, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Zoogdiervereniging VZZ, de Jeugdbond voor Natuur- en Milieustudie en de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Bij het Wereld Natuur Fonds (<http://www.wnf.nl>) kun je als je tussen 3 en 6 jaar bent WNF-Bamboekidsz worden en een WNF Ranger als je tussen de 6 en 12 jaar bent.

Doe mee met natuuractiviteiten

Ook natuurorganisaties, zoals Vereniging voor Natuurmonumenten (<http://www.natuurmonumenten.nl>), Staatsbosbeheer (<http://www.staatsbosbeheer.nl>) en de Provinciale Landschappen (<http://www.landschappen.nl>) organiseren regelmatig activiteiten voor kinderen.

Consumenten aan de slag met Biodiversiteit

Hoe kan ik als consument aan de slag met biodiversiteit?

In onze rol als consument kunnen wij allemaal werken met biodiversiteit. Biodiversiteit is te koop in de supermarkt, bij het tuincentrum, doe-het-zelf winkel, de bloemist, het reisbureau en op tal van andere plaatsen! Door als consument een bewuste keuze te maken voor wat u eet, voor welke bloemen u op tafel zet en hoe u op vakantie gaat, kunt u werken aan biodiversiteit.

Ga aan de slag rond het huis en in de tuin

Één van de meest concrete manieren om als burger aan de slag te zijn met biodiversiteit is door de handen uit de mouwen te steken (of misschien juist niet!) [rond het huis en in de tuin](#). Het is daarbij niet zozeer van belang hoe uw situatie precies is. Er zijn mogelijkheden voor zowel [buitenlui](#) als [stadsbewoners](#).

Gebruik producten met keurmerken

Er zijn tal van keurmerken die aangeven hoe producten geproduceerd zijn. Als u daarop let in de supermarkt, kunt u een bijdrage leveren aan een economisch draagkrachtige sector die bewust omgaat met voedsel en biodiversiteit. Op de website Agri-Holland (<http://www.agriholland.nl>) is een overzicht te vinden van keurmerken voor voedsel- en andere landbouwproducten (zuivel, vlees, akkerbouw, sierteelt en groente- en fruitteelt).

Door adoptie

In navolging van projecten als 'adopteer een boom' of 'adopteer een kip' kunt u ook via initiatieven als het project Zonnestraal een bloemrijke akkerrand adopteren.

Project Zonnestraal

Akkers op Schouwen-Duiveland kunnen worden omzoomd of zelfs helemaal ingevuld met bloemen en planten. Door zo'n akkerrand te adopteren kunt u zelf agrarisch landschap kleurrijke accenten geven. Belangrijk, want het is van grote invloed op het leven van vogels, insecten en zoogdieren.

Gebruik streekproducten

Echte gastronomen gaan nog een stapje verder en besteden naast de manier van produceren ook aandacht aan de enorme verscheidenheid aan streekproducten. Instandhouding van streekproducten kan bijdragen aan het behouden van specifieke rassen, die vaak met minder milieubezwaren worden gebruikt. In deze tijd van fast food is het een uitdaging om met zorg om te gaan met eten en consumeren. Tegelijkertijd zijn er ontwikkelingen die ons kunnen helpen bij het bewust omgaan met consumptie. De slow-food-beweging maakt er zelfs een nieuwe lifestyle van.

Slow Food Nederland

Slow Food Nederland is een onafhankelijke organisatie van, voor en door lekkerbekken, (top-)koks, kritische consumenten, ambachtelijke producenten en hobbykoks. Slow Food staat voor:

- **Smaak:** behoud en ontwikkeling van diversiteit aan smaken, biodiversiteit, authentieke productiewijzen, kleinschalige productie.
- **Cultuur:** bewaren van tradities en eetcultuur in de vorm van seizoenproducten en -gerechten en de sociale functie van eten.
- **Kennis:** van ingrediënten, kwaliteit en bereidingswijzen als basis om te kunnen genieten, smaakontwikkeling en smaakeducatie. Meer info: <http://www.slowfood.nl>

Kies voor duurzame recreatie en toerisme

[Uw keuzen als recreant en toerist beïnvloeden de biodiversiteit.](#) Voor recreatie-ondernemingen bestaan keurmerken waar u als consument op kunt letten. De Green Key (<http://www.recron.nl>) is een keurmerk voor bedrijven in de recreatiesector die serieus en controleerbaar bezig zijn met milieuzorg. Biodiversiteit maakt daar deel van uit: recreatiebedrijven met het Milieubarometer keurmerk moeten een bedrijfsnatuurplan opstellen samen met een deskundige.

Hoe schadelijk is mijn leefpatroon voor de aarde?

Bereken uw ecologische voetafdruk

Dat kan door de ecologische voetafdruk te berekenen. Dit is een getal dat aangeeft hoeveel aardoppervlakte er door een burger, plaats, bedrijf of activiteit wordt gebruikt om zijn consumptieniveau te handhaven en zijn afvalproductie te kunnen verwerken. Inzicht in je eigen ecologische voetafdruk kan u helpen om bewuster te leven, zodat de aarde minder wordt belast en biodiversiteit dus minder wordt bedreigd.

Op de website van WNF wordt de mogelijkheden geboden om de ecologische voetafdruk die we als burger nalaten, te testen (<http://voetafdruktest.wnf.nl/>).

Informeer bij consumentenorganisaties

Ook consumentenorganisaties houden zich bezig met thema's die nauw met biodiversiteit verwant zijn. De Consumentenbond doet bijvoorbeeld onderzoek naar maatschappelijk verantwoord ondernemen. De Consumentenvereniging Goede Waar & Co richt zich specifiek op duurzaamheid van consumptiegoederen. Allesduurzaam.nl is een site waar bewuste consumenten en duurzame bedrijven elkaar en hun producten en diensten kunnen vinden. Meer info: <http://www.consumentenbond.nl>, <http://www.goedewaar.nl>, <http://www.allesduurzaam.nl>

Rond het Huis en in de Tuin

Wilt u in uw eigen woonomgeving een concrete invloed hebben op de biodiversiteit? U kunt verrassende resultaten bereiken waar u veel plezier aan kunt beleven en de biodiversiteit een handje mee helpt. Nederlanders investeren jaarlijks veel tijd en geld in hun tuin en woning. We hebben in onze eigen woonomgeving een soms misschien kleine, maar wel heel concrete invloed op de biodiversiteit. Uw huis en tuin maken onderdeel uit van een groter gebied: de buurt, de wijk, het dorp of de stad en de streek. Uw tuin is geen eiland maar een onderdeel van een groter geheel. De biodiversiteit in uw tuin en op uw balkon is daarom afhankelijk van de omgeving waar u woont en vice versa.

Hoe kan ik in de tuin aan de slag?

Gebruik streekeigen planten en bomen

Uw tuin levert de grootste bijdrage aan biodiversiteit wanneer u rekening houdt met de omstandigheden. Deze bepalen wat er van nature aan planten en dieren thuishoort in een streek. Probeer bij de inrichting van uw tuin de streekeigenheid te versterken en kies liefst voor inheemse bomen, struiken en planten die passen bij de natuurlijke omstandigheden. Kies dus bijvoorbeeld niet voor vochtminnende planten op droge zandgrond. Probeer te werken met de (streekeigen) natuur en niet tegen de natuur. Het voordeel hiervan is dat de planten beter bestand zijn tegen ziekten en plagen

Maak uw tuin aantrekkelijk voor dieren

Uw tuin wordt aantrekkelijk voor dieren als ze voedsel, water, nest- en schuilgelegenheden kunnen vinden. Plant bloeiende planten voor de insecten en bessen dragende struiken voor de vogels. Leg een vijver met natuurlijke oevers aan of plaats een drinkbak. Laat bladeren, takken e.d. in de tuin liggen of verzamel ze in een hoek van de tuin; het is nestmateriaal en biedt een schuilplaats voor bijvoorbeeld egels.

Let op het materiaalgebruik in uw tuin

Probeer zo min mogelijk oppervlakte van de tuin te bestraten en gebruik daarbij waterdoorlatende stenen of tegels. Minder verhard oppervlakte betekent meer plaats

voor planten, maar ook een beter bodemleven. Een goed bodemleven zorgt voor een vruchtbare grond, betere bescherming tegen ziekten en plagen, maar ook voor een betere waterberging .

Tuinier natuurlijk

Er is in de boekhandel en op internet zeer veel informatie beschikbaar over biologisch en natuurlijk tuinieren (zie de links onderaan deze pagina). Ook zijn er internetforums waarop mensen elkaar helpen met tips over natuurlijk en biologisch tuinieren. Dergelijke forums zijn een aanrader: het maakt werken aan biodiversiteit nog veel leuker wanneer u over uw ervaringen en problemen kunt communiceren met anderen.

Nationaal Keurmerk Natuurlijk tuinieren

Het Nationaal Keurmerk Natuurlijk tuinieren is een begeleidingsproject voor verenigingen en tuingroepen. Dit Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren is een initiatief van het AVVN, de landelijke organisatie van hobbytuinders, in samenwerking met de vereniging voor veldbiologie KNNV, De Kleine Aarde, de vereniging voor natuur- en milieueducatie IVN en de DLV. Via deskundige advisering en begeleiding kan geleidelijk worden overgestapt naar natuurlijk beheer en onderhoud. Meer info: <http://www.avvn.nl>

Deel uw waarnemingen

Er zijn veel internetsites waarop u kunt vinden wat mensen zoal aan biodiversiteit aantreffen in hun eigen woonomgeving. Sommigen noemen dit 'op safari in eigen tuin'. Ook kunt u met waarnemingen in de eigen tuin en woonomgeving via internet deelnemen aan de Natuurkalender (<http://www.natuurkalender.nl>). Dit is een nationaal educatief en wetenschappelijk waarnemingsprogramma dat zich richt op het in kaart brengen van de effecten van klimaatverandering op de jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur.

Tenslotte zijn er internetforums waarop mensen elkaar helpen met het waarnemen en op naam brengen van aangetroffen vogels en insecten.

Hoe kan ik rond mijn huis aan de slag?

Plaats nestkasten

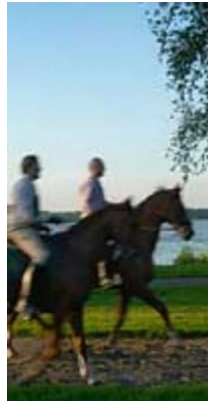
U kunt de biodiversiteit rond uw huis ook bevorderen door aanpassingen aan uw huis. Eenvoudige aanpassingen zijn maatregelen als zwaluwdakpannen, vleermuiskasten, e.d. Door het plaatsen van nestgelegenheden trekt u vogels en vleermuizen aan die het aantal hinderlijke insecten zoals muggen kunnen verminderen.

Leg vegetatiedaken aan

Vegetatiedaken hebben in stedelijke omgevingen in eerste instantie een belangrijke gebruiksfunctie, deels als zichtgroen, deels als gebruiksgroen. Naast deze functies hebben vegetatiedaken ook een ecologische functie: het bufferen van hemelwater, het verhogen van de biodiversiteit en het verbeteren van het klimaat.

Buitenlui

Behoort u tot de groep Nederlanders die we kennen als 'buitenlui'? Als u één van de naar schatting 330.000 personen bent, die geen boer zijn, maar vaak wel rondom het huis een eigen lapje grond bezitten, behoort u tot de buitenlui. Tezamen beheren de buitenlui een gebied van ongeveer 345.000 hectare. Dat is een gebied ter grootte van 10% van het landoppervlak van Nederland (3.378.200 ha), of de totale grondoppervlakte van de provincies Friesland of Overijssel samen (de derde en vierde provincies in grootte van Nederland). Vaak kiezen buitenlui er bewust voor 'buitenaf' te wonen om dicht bij natuur en landschap te staan. Buitenlui willen vaak veel doen aan natuur en landschap en zij zijn vaak bereid te werken met biodiversiteit.

Hoe kan ik aan de slag met biodiversiteit?

Informeer

Onder huis en tuin staan al een aantal tips, waarmee u aan de slag kan gaan. Verder hebben organisaties, zoals Landschapsbeheer Nederland informatie voor u. Er zijn bijvoorbeeld cursussen en projecten zoals 'Kijk mijn erf' en 'Natuur op eigen erf' om u te ondersteunen.

Stadsbewoners

Veel stadsbewoners hebben alleen een portiek of balkon of een kleine tuin. Zeker met de huidige schaarste van de ruimte worden meestal wijken aangelegd waar de huizen in hoge dichtheden naast elkaar staan en er weinig ruimte is voor groen. Werken met biodiversiteit is in die situatie niet makkelijk, want op het eerste gezicht lijkt er geen ruimte voor natuur. Maar tellen we alle openbaar en particulier groen bij elkaar op, dan biedt ook de stad nog steeds ruimte voor biodiversiteit. En natuurlijk zijn er ook in de stad mensen met grotere tuinen of een eigen volkstuin die veel voor de biodiversiteit kunnen doen.

Natuur in de stad

Het is ook maar hoe je het bekijkt. Natuur is niet alleen maar bos, strand en duinen. Ook stenen en rotsen vormen natuurlijke biotopen, al zijn ze misschien van oorsprong niet erg Hollands. Sterker: steden hebben eigen ecosystemen, bestaande uit verschillende waterige, stenige en groenige biotopen en daarbij horende typische stadse planten en dieren. Gierzwaluw, huismus, muurvarens, vleermuizen, bruine rat, huismus, kakkerlak, zwarte roodstaart etc. Op oude stenen muren in de steden komt vaak een interessante flora voor (muurplanten, korstmossen). Ook bij die flora hoort weer een eigen fauna (korstmosvlinders, zakdragers en dergelijke).

Hoe kan ik als stadsbewoner werken met biodiversiteit?

Maak de stad aantrekkelijk

Werken met biodiversiteit, dat betekent de vraag stellen: hoe kan ik het aantrekkelijk maken voor de biodiversiteit. Lukt dat, dan maakt de biodiversiteit het gebouw ook aantrekkelijker voor de bewoners! De website Natuurinformatie (<http://www.natuurinformatie.nl>) die onder meer wordt verzorgd door Naturalis geeft onder het kopje Stadsnatuur tips voor het werken met biodiversiteit in de stad. Ook kan men vragen stellen aan experts. Er zijn ook mogelijkheden om cursussen te volgen, onder andere bij het Bureau Stadsnatuur.

Werk samen met uw gemeente

Enkele gemeenten in Nederland - waaronder Leiden, Amsterdam, Nijmegen en Almere - voeren een actief beleid op het gebied van de stadsnatuur. De basis daarvoor wordt gevormd door kennis over de natuur in de stad. Sommige steden betrekken hun bewoners daarbij. In die steden kunnen stadsbewoners hun waarnemingen doorgeven aan de gemeente en soms ook gebruik maken van de gegevens in het stadsnatuurmeetnet. Het bureau stadsnatuur Rotterdam <http://www.bureaustadsnatuur.nl> is hiervan een goed voorbeeld.

Denk mee met uw gemeente

In sommige gemeenten, onder andere de gemeente Almere, worden stadsbewoners gevraagd om mee te denken met de gemeente om een visie en plannen te ontwikkelen op de plaats van natuur in de stad. U kunt als stadsbewoner natuurlijk ook proberen om uw eigen gemeentebestuur te overtuigen van het belang daarvan. Voor meer inspirerende voorbeelden kijkt u bij de voorbeelden van burgerinitiatieven en burgerbetrokkenheid.

Toerisme

Een voorbeeld waarbij de relatie tussen biodiversiteit en ons eigen leefpatroon in het oog springt, is het sterk gegroeide internationale toerisme. Toerisme is de laatste 50 jaar uitgegroeid tot een van de drie grootste sectoren van de wereldeconomie, naast de olie- en auto-industrie.

Het Nederlands Comité voor IUCN, de World Conservation Union (NC-IUCN), zet zich in voor natuurbehoud. Hierbij richt het NC-IUCN zich ook op de relatie tussen toerisme en natuur. De bossen in Zweden, de bergen in de Alpen, de stranden aan de Middellandse Zee: natuur en landschap vormen essentiële onderdelen van bijna elke vakantie.

Toerisme gaat helaas vaak ten koste van diezelfde natuur: kusten worden bebouwd en berghellingen worden omgetoverd tot skipistes. Tegelijkertijd kan toerisme een bijdrage leveren aan het behoud van natuur, omdat natuur in haar oorspronkelijke staat door het toerisme een financieel potentieel vertegenwoordigt. Het kan een reden vormen om natuur te behouden en tevens de voor het behoud noodzakelijke inkomsten leveren. De druk van toerisme mag daarom nooit zo groot worden dat het ecosysteem dergelijke diensten niet meer kan leveren. De draagkracht van een ecosysteem, en dus de balans

tussen natuur en menselijke activiteiten, verschilt per bestemming. Een door mensen gecultiveerd kustlandschap kan meer bezoekers aan dan een kwetsbaar berglandschap.

Decentrale Overheden en Biodiversiteit

Biodiversiteitsbeleid en -actieplannen kunnen helpen om de beleidsopgaven waarvoor [provincies](#), [gemeente](#) en [waterschappen](#) staan te realiseren.

Natuurlijk is er ook een verderstreckende maatschappelijke verantwoordelijkheid van alle overheden om biodiversiteitsbeleid te voeren.

Nederland heeft niet voor niets het Biodiversiteitsverdrag ondertekend. Maar we willen u hier niet in de eerste plaats aanspreken op uw morele of juridische verantwoordelijkheid, we willen vooral laten zien dat biodiversiteit werkt - ook voor overheden. Werken aan biodiversiteit is leuk en nuttig!

Biodiversiteit het investeren waard

Het inzicht breekt door dat biodiversiteit veel meer is dan een hobby van natuurliefhebbers en ecologen. Biodiversiteitsbeleid kan ook worden vormgegeven door slim gebruik te maken van de vele functies van ecosystemen. Omdat biodiversiteit functioneel is op tal van terreinen kan biodiversiteit verbindingen leggen en samenhang aanbrengen tussen versnipperde en langs elkaar heen werkende beleidssectoren, ruimtelijke functies, gebieden en maatschappelijke groeperingen. Biodiversiteit is de missing link tussen al die invalshoeken. Beleidsontwikkeling van onderop, in aansluiting op de eigen behoeften en belangen van burgers, bedrijven, lokale en regionale overheden staat centraal.

In Nederland wordt door provincies, waterschappen en gemeenten op regionaal niveau concreet handen en voeten gegeven aan biodiversiteit. Waarbij men laat zien dat biodiversiteit werkt en kansen schept om de eigen doelstellingen te realiseren in samenwerking met andere partijen. Provincies, gemeenten en waterschappen realiseren zich dat biodiversiteit de noemer is waarop een nieuwe, gebiedsgerichte samenwerking gestalte kan krijgen.

Hoe kan ik als overheid aan de slag met biodiversiteit?

Maak plannen voor de toekomst

Provincies, waterschappen en gemeenten zijn samen met burgers en lokale organisaties enthousiast aan de slag gegaan met de biodiversiteit in hun eigen streek. Er is een groot aantal integrale gebiedsgerichte plannen ontwikkeld om duurzaam gebruik van biodiversiteit handen en voeten te geven.

Provincies zien dat biodiversiteit partijen om de tafel brengt en een grote bijdrage levert aan het gebiedsgericht komen tot integrale oplossingen voor de opgaven van het omgevingsbeleid.

Gemeenten benutten biodiversiteitsbeleid om een mooie, aantrekkelijke leefomgeving te realiseren en het recreatieve palet uit te breiden en zo het vestigingsklimaat te verbeteren.

Waterschappen realiseren de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water door participatie in biodiversiteitsprojecten met de landbouw en andere partijen in de streek.

Provincie

Het proces van samenwerken rond het thema biodiversiteit neemt een centrale plaats in bij het komen tot een regionale toekomstvisie en het concretiseren van gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid in actieplannen. Vanwege hun regierol in het gebiedsgericht beleid nemen provincies daarbij een sleutelpositie in.

Hoe kan ik als provincie werken aan biodiversiteit?

Als gebiedsregisseur

Provincies hebben de rol van regisseur van het gebiedsgericht beleid. Door het concept biodiversiteit als fundamenteel uitgangspunt voor [gebiedsgerichte integratie van sectoraal beleid](#) te nemen, kunnen veel van de provinciale beleidssectoren, zoals het [ruimtelijk](#), [milieu](#), [natuur](#) en [landbouwbeleid](#) met elkaar verbonden worden.

Werk internationaal samen

Provincies werken soms samen met regionale overheden in het buitenland. Dit soort verbanden zijn meestal geen partnerschappen, maar hierbij gaat het meer om samenwerking op een bepaald gebied, zoals grensoverschrijdend waterbeheer (bijvoorbeeld bij de grote rivieren) of grote natuurgebieden (zoals bijvoorbeeld de Wadden). Deze samenwerkingsverbanden zijn meestal met overheden in Europa. Meer informatie via <http://www.ipo.nl> of via de sites van de afzonderlijke provincies.

Gebiedsgericht werken

Hoe kan ik als provincie integraal gebiedsgericht werken met biodiversiteit?

Werk samen in het gebied

Vanwege hun regierol in het gebiedsgericht beleid organiseren provincies - samen met gemeenten en waterschappen - lokaal of regionaal de samenwerking rond het thema biodiversiteit. Zij reiken de kaders aan en begeleiden het proces maar realiseren zich dat een vruchtbare samenwerking vereist dat wordt aangesloten bij de vragen en problemen die lokaal leven en dat gebruik wordt gemaakt van de kennis en expertise die bij burgers en lokale organisaties beschikbaar is.

Sleutelfactoren zijn vraaggericht en bottom up werken, aansluiten bij functies als werken, wonen, landbouw, water en recreatie, aansluiten bij de gebiedsidentiteit en verbindingen maken tussen de burgers en partijen in de streek. [Het Stappenplan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid en actieplannen](#) kan u daarbij helpen.

Een voorbeeld van een gebiedsgerichte aanpak rond het thema biodiversiteit is het project Biodiversiteit Hoeksche Waard, voor en door burgers. Dat is een project waarin - op initiatief van de provincie Zuid-Holland en het ministerie van VROM - burgers en partijen uit de Hoeksche Waard gezamenlijk integraal biodiversiteitsbeleid hebben ontwikkeld. In dat project bleek biodiversiteit een heel bruikbaar concept om samenwerking tussen gebiedspartijen te realiseren.

Licht het bestaande beleid door

Hou als provincie eens het bestaande omgevingsbeleid tegen het licht te houden en neem de knelpunten die het regionaal biodiversiteitsbeleid belemmeren weg.

Stappenplan gebiedsgericht werken

In de praktijk van onder andere het pilot project 'Biodiversiteit Hoeksche Waard: vóór en dóór burgers' blijkt biodiversiteitsbeleid met burgers goed te realiseren op het regionale schaalniveau. Ieder gebied vereist, vanwege de lokale fysieke omstandigheden, bestuurlijke verhoudingen, belangen, et cetera een eigen op de situatie toegesneden aanpak.

Het stappenplan dat in het proefproject in de Hoeksche Waard is gevolgd is echter wel degelijk toe te passen op andere vergelijkbare gebieden.

Fase 1 Haalbaarheidsstudie

Fase 2 Inhoudelijke verkenning

Fase 3 Voorbereiding werving

Fase 4 Werving en informatieoverdracht

Fase 5 Werkgroepen

Fase 6 Opschaling planideeën in regionaal biodiversiteitsactieplan

Fase 7 Uitvoering en monitoring

Fase 1 Haalbaarheidsstudie

Voorafgaand aan de daadwerkelijke start van een project is het van belang een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. Daarbij kan worden gekeken naar de begrenzing van het gebied, de organisatie van partijen rond de verschillende functies: landbouw, milieu, natuur, landschap, water, recreatie, bedrijven, overheden, de samenwerking in het gebied tussen deze partijen, de bereidheid om menskracht, kennis of geld te investeren in het samenwerken aan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid, enzovoort. De mate waarin in het gebied sprake is van actuele natuurwaarden is minder van belang: biodiversiteitsbeleid is immers overal van toepassing. De betrokken partijen kunnen aan de hand van de haalbaarheidsstudie beslissen om een project al dan niet van start te laten gaan.

Fase 2 Inhoudelijke verkenning

Een eerste verkenning is inhoudelijk en richt zich op het inventariseren van ideeën van deskundigen over de (potenties voor) de biodiversiteit in een gebied, de identiteit van de streek, bestaand regionaal beleid en de in de streek beschikbare kennis over streekidentiteit, biodiversiteit en de voor het biodiversiteitsbeleid relevante functies. De inhoudelijke verkenning heeft niet als doel om deskundigen al in deze fase het biodiversiteitsbeleid te laten bepalen. Zij is vooral van belang om een globaal inhoudelijk kader aan te kunnen bieden om de burgers later in het proces handvatten aan te reiken voor de beleidsontwikkeling.

Fase 3 Voorbereiding werving

Vervolgens wordt met de voorbereidingen voor de werving van projectdeelnemers uit de streek begonnen. Denk onder meer aan het ontwikkelen van een brochure, een website, advertenties in lokale media, een programma voor de centrale aftrapbijeenkomst en een beamerpresentatie biodiversiteit. Om te benadrukken dat het echt gaat om een project van de streek zelf is het aan te bevelen een plaatselijk 'gezicht van het project' te zoeken.

Fase 4 Werving en informatieoverdracht

Vervolgens kan de werving van deelnemers (bewoners van het gebied) daadwerkelijk plaatsvinden. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van (lokale en regionale) media en van de netwerken van reeds in eerdere fasen betrokken organisaties.

Fase 5 Werkgroepen

Vervolgens kunnen de projectdeelnemers, gevoed door informatie vanuit de in de verkenningfase verzamelde gegevens, aan het werk in themagerichte werkgroepen.

Fase 6 Opschaling planideeën in regionaal biodiversiteitsactieplan

De vele planideeën kunnen worden samengevoegd tot een breed regionaal biodiversiteitsactieplan met daarbij een duidelijk regionaal streefbeeld. Het is de kunst om daarin verder te gaan dan het simpelweg samenvoegen van de wensenlijstjes van verschillende werkgroepen. Uit de verzamelde projectideeën dient zo mogelijk een samenhangende toekomstvisie biodiversiteit te worden gedestilleerd. 'Losse' projectvoorstellen krijgen een veel grotere betekenis en zeggingskracht door samenhang met de andere voorstellen aan te brengen.

Fase 7 Uitvoering en monitoring

Voordat tot uitvoering kan worden gekomen is het van belang tot een afronding te komen van de gedachtenvormingsfase, bijvoorbeeld door het streefbeeld en de projectvoorstellen in een slotdocument te bundelen en te presenteren tijdens een slotconferentie voor burgers en bestuurders. Bestuurders kunnen dan hun commitment uitspreken om de bereikte resultaten op te pakken en tot uitvoering te gaan brengen. Het is van belang dat er op dit moment ook afspraken worden gemaakt over wie (bij voorkeur een partij uit het gebied) de uitvoering op zich gaat nemen en hoe de monitoring van de uitvoering wordt georganiseerd. Vervolgens kan daadwerkelijk gestart worden met de uitvoering: het bij elkaar krijgen van de benodigde financiële middelen, het daadwerkelijk uitvoeren van de projecten, het bijhouden en bijsturen van de voortgang (monitoring).

Aandachtspunten

De hierboven beschreven projectfasering is gericht op een project waarbij de bottom-up benadering ten aanzien van de biodiversiteit in combinatie met het regionale schaalniveau voorop staat. Daarbij is de rol van de trekker van het project vooral gericht op een goed verwachtingenmanagement (wees duidelijk in wat je wel en niet waar kunt maken), kennismanagement (zorg ervoor dat op het goede moment voldoende gerichte informatie beschikbaar is voor de deelnemers) en het zorgen dat betrokkenen zich aan de tijdsafspraken houden. In dergelijke gebiedsgerichte bottom-up trajecten, waarbij maatwerk geleverd moet worden is een goede mix van de volgende vier factoren van belang: inhoud, proces, personal touch en communicatie.

Tips

Tenslotte zijn de volgende tips, op basis van ervaringen in het project in de Hoeksche Waard, van belang bij het opzetten en organiseren van een dergelijk project:

- Geef zo duidelijk mogelijk aan wat de bedoeling van het project is en ook de eventuele onzekerheden.
- Schets de deelnemers een reëel beeld van de invloed van het project, beloof geen gouden bergen.
- Verstrek adequate inhoudelijke informatie, maar niet meer dan nodig is. Het is belangrijker om duidelijke kaders aan te geven dan veel inhoudelijke informatie te verstrekken. De ervaring leert dat er veel kennis en expertise aanwezig is bij burgers.
- Probeer te differentiëren naar de inzet van mensen.
- Probeer het project leuk en menselijk te maken.
- Maak gebruik van de juiste mensen: ga op zoek naar de juiste sleutelfiguren (sociale netwerken) en mensen die de boodschap willen uitdragen.
- Zoek de interactie op met mensen in het gebied.
- Maak het een project van de streek zelf (gezicht van het project, verantwoordelijkheden bij de klankbordgroep, beeldmerken).
- Onderschat de benodigde tijd niet die nodig is om een dergelijk proces te faciliteren.

Hulpmiddelen voor NL-BAP actieplannen

Ter ondersteuning van groepen die in Nederland aan de slag willen met biodiversiteitsactieplannen zijn formulieren uitgewerkt die als hulpmiddel gebruikt kunnen worden.

Een lokaal biodiversiteitsactieplan kan worden ontwikkeld volgens onderstaande opzet.

Format	Voorbeeld invulling
Omschrijving van het plan • Wat is het doel? • Welke resultaten worden beoogd Dit kan een plan zijn om de biodiversiteit te verbeteren. Maar bekijk het ook eens van de andere kant: hoe kan biodiversiteit andere doelen vooruit helpen?	Duurzame landbouw Hoeksche Waard Doel: stimuleren van natuurlijk plaagonderdrukking. Resultaat: minder gebruik bestrijdingsmiddelen
Voorgestelde acties:	Aanleg van 200 kilometer akkerlanden in de Hoeksche Waard en inzaaien met

• Welke acties m.b.t. beleid en regelgeving worden voorgesteld? • Welke acties m.b.t. bescherming en duurzaam gebruik van biodiversiteit worden voorgesteld? • Welke adviserende activiteiten en voorlichtingsactiviteiten worden voorgesteld? • Welke onderzoeks- en monitoringsactiviteiten zijn nodig?	plantensoorten die natuurlijke predatoren van plaaginsekten aantrekken. Monitoring door meten van aantallen en soorten insecten en de mate waarin deze plagen onderdrukken
Wat is de bijdrage van dit plan aan de biodiversiteit?	Akkerranden zorgen voor een mooier landschap, ze herbergen veel soorten en vormen een buffer tegen vervuiling van het oppervlaktewater tegen mest en bestrijdingsmiddelen. Dat komt ook het slootleven ten goede.
Welke functie vervult biodiversiteit in dit plan?	De biodiversiteit in de akkerranden onderdrukt de ontwikkeling van plagen in de akkers (bijvoorbeeld luizen). De akkerranden vormen bovendien aantrekkelijke wandelpaden.
Wat zijn andere voordelen van het project?	Landschapsherstel door groenblauwe dooradering; erosiebestrijding door steviger slootkanten
Wat zijn de nadelen?	Het aanleggen van akkerranden kost tijd en vooral ruimte; de boeren krijgen daarvoor een financiële compensatie van de provincie
Bij welke lopende projecten kan dit plan aansluiten?	Implementatie Kaderrichtlijn Water door waterschap; Experiment Functionele Agrobiodiversiteit door LTO

Waar vindt het project plaats?	Hoeksche Waard - provincie Zuid Holland
Wie zijn er bij het project betrokken?	Agrarische natuurvereniging de Rietgors, deelnemende agrariërs, RIHW
Wie is het aanspreekpunt en de contactpersoon voor het plan?	
Hoe ga je het project uitvoeren? • Planning • Werkwijze	Akkerrandenregeling provincie Zuid Holland
Financiering • Kostenindicatie (meerjarenkostenraming) • Financiering van het plan	Zuid Holland en EU (POP-gelden)

Ruimtelijk beleid

Biodiversiteit - zoals gedefinieerd in het Biodiversiteitsverdrag - is een ontwikkelingsgericht concept dat goed aansluit op nieuwe ontwikkelingen in de planologie (RO-lagenbenadering en integrale gebiedsontwikkeling) en de nieuwe rolverdeling in de ruimtelijke ordening. Het biedt veel potentie voor combinatie en integratie van planologische functies en voor ruimtelijke kwaliteitsbevordering.

Lagenbenadering

De lagenbenadering is een algemeen bruikbaar praktisch analyse- en communicatie-instrument om de omgevingskwaliteit te optimaliseren. De ruimtelijke opgave wordt daarbij in een breder verband geplaatst, namelijk zowel horizontaal - in een ruimer gebiedsperspectief - als verticaal - als een driedimensionale opgave. Daarbij worden drie lagen onderscheiden:

- de ondergrond (abiotisch, biotisch, water)
- de netwerklaag (verkeer, groen, energie)
- occupatielaag (verstedelijkingspatronen)

Op de website RuimtexMilieu treft u een praktische handreiking aan met ondermeer de aanpak van het planproces en concrete maatregelen op het gebied van stadsnatuur,

ecologische structuren en watergerelateerde natuur. De lagenbenadering is daarmee ook een geschikt praktisch instrument om met biodiversiteit aan de slag te gaan in ruimtelijke opgaven. Meer info: <http://www.ruimtexamilieu.nl>

Hoe kan ik biodiversiteit in het ruimtelijk beleid gebruiken?

Ga uit van de lagenbenadering

Door aan te sluiten op reeds bestaande natuur- en landschappelijke waarden wordt zowel de aantrekkelijkheid als de ecologische kwaliteit verhoogd. Hiervoor dienen de aanwezige waarden eerst geïnventariseerd te worden. Door gebruik te maken van de lagenbenadering kunnen de aanwezige landschappelijke waarden zo goed mogelijk benut worden.

Wat betekent biodiversiteit voor het ruimtelijk beleid?

Bij de ruimtelijke planvormers moet het besef doorbreken dat het bevorderen van biodiversiteit niet hetzelfde is als het beschermen van gebieden met de functie natuur en dat kansen gemist worden als biodiversiteit alleen wordt beschouwd binnen de natuurfunctie. De andere functies moeten ook bijdragen aan én kunnen baat hebben bij biodiversiteit. Biodiversiteit is zowel een randvoorwaarde bij de planologische ontwikkeling van andere functies als een concept waarmee ruimtelijke kwaliteit en functiecombinatie gerealiseerd kunnen worden. Biodiversiteit moet een rol spelen bij de locatiekeuze en inrichting van landbouwgebieden, bedrijventerreinen, infrastructuur en woongebieden vanuit een streven naar op regionaal niveau samenhangende biodiversiteitsstructuren. Een goed voorbeeld daarvan is het streekplanbeleid van de provincie Gelderland (<http://www.gelderland.nl>). Omgekeerd kan bij de inrichting van gebieden voor andere primaire functies dan natuur gebruik gemaakt worden van de rol die biodiversiteit kan spelen bij de versterking van die functie en de ruimtelijke kwaliteit. Een provincie kan zich bijvoorbeeld ook profileren met een ruimtelijke kwaliteit als 'groen' door extra inspanningen op het gebied van biodiversiteit van burgers en bedrijven te vragen en op planologisch gebied biodiversiteit te ondersteunen.

Milieubeleid

Het milieubeleid gericht op het groene en het grijze milieu zijn in Nederland van oudsher sterk gescheiden beleidsterreinen. Hoewel het leggen van concrete verbindingen tussen milieubeleid en biodiversiteit voor de hand ligt, wordt er binnen het (provinciale) milieubeleid nog maar weinig werk gemaakt van biodiversiteit.

Milieukwaliteit en biodiversiteit

Over de relatie tussen milieukwaliteit en biodiversiteit is vaak nog onvoldoende bekend. Er is nog veel kennisontwikkeling nodig. Een geslaagd voorbeeld van dergelijke kennisontwikkeling is de kennisinfrastructuur Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit. Het ministerie van LNV, Provincies, terreinbeheerders en universiteiten en

onderzoeksinstituten hebben samen onderzocht hoe een groot aantal natuurlijke en half-natuurlijke biotooptypen werkt en welke praktische herstelmaatregelen kunnen worden getroffen. Dergelijke kennisontwikkeling gericht op biodiversiteit zou ook plaats kunnen vinden voor agrarische natuur, stadsparken, wegbermen, golfterreinen en andere kunstmatige biotopen.

Wat betekent milieubeleid voor biodiversiteit?

Werken met biodiversiteit in het milieubeleid begint met het besef dat milieubeleid geen doel op zich is. Milieubeleid is 'slechts' een middel. Dat middel dient de belangen van volksgezondheid, de omgevingskwaliteit en natuur (ofwel biodiversiteit als kwaliteitsmaatstaf voor en onderdeel van natuur). Behoud en ontwikkeling van biodiversiteit is dus - naast volksgezondheid - de toetssteen voor een succesvol milieubeleid. Biodiversiteit verdient daarom meer aandacht in het milieubeleid. Als biodiversiteit het doel is, welke concrete biodiversiteit willen we dan in welke gebieden realiseren en welke milieukwaliteiten zijn daarvoor nodig? Biodiversiteit biedt kansen voor een doelgericht, ontwikkelingsgericht en concreet milieubeleid. Dat komt het draagvlak voor milieubeleid zeker ten goede.

Provincies kunnen ook een stimulerende rol op zich nemen richting bedrijven door bij milieuvergunningverlening en Bedrijfsmilieuplannen (BMP's) aandacht te vragen voor biodiversiteitsaspecten.

Wat betekent biodiversiteit voor het milieubeleid?

Op een meer concreet niveau is biodiversiteit functioneel voor het milieubeleid. Bekende voorbeelden van de functionaliteit van biodiversiteit zijn groene geluidswallen, biologische waterzuivering en biologische bodemsanering. De aandacht voor de rol van de bodembiologie binnen het bodembeleid begint gelukkig sterk toe te nemen.

Natuurbeleid

Door de realisatie van de provinciale ecologische hoofdstructuur dragen provincies in belangrijke mate bij aan het behoud en de versterking van biodiversiteit in natuurgebieden. Er liggen daarnaast ook veel kansen voor provinciaal natuurbeleid, in de vorm van biodiversiteitsbeleid, buiten de ecologische hoofdstructuur.

Wat betekent natuurbeleid voor biodiversiteit?

Ecologische hoofdstructuur

Provinciaal natuurbeleid is grotendeels gebiedsgericht beleid gericht op de vorming van een robuuste groene structuur door behoud van bestaande natuurgebieden, verwerving van nieuwe natuur- en groengebieden en het realiseren van ecologische verbindingen daartussen. Biodiversiteit - een zo groot mogelijke verscheidenheid aan ecosystemen- is daarbij het kwaliteitscriterium.

Buiten de ecologische hoofdstructuur

Buiten de ecologische hoofdstructuur kan het provinciale natuurbeleid aan biodiversiteit bijdragen door de externe integratie van natuurbeleid in andere beleidssectoren te bevorderen. Ontwikkel een biodiversiteitsbeleid voor niet-natuurgebieden. Ga vanuit de eigen deskundigheid op zoek naar kansen voor biodiversiteit in landbouw- en waterbergingsgebieden, bij woningbouw, infrastructuur en bedrijfsterreinen. Praat eens met collega's die werken aan andere dossiers zoals bodem, landbouw en water over de uitwerking van biodiversiteit binnen deze beleidsterreinen. Deze handreiking geeft u daarvoor tal van voorbeelden en handvatten.

Landbouwbeleid

Agrobiodiversiteit

Agrobiodiversiteit is de diversiteit aan soorten, rassen en variëteiten van productiegewassen en landbouwhuisdieren die binnen de landbouw wordt gebruikt, alsmede de diversiteit aan organismen met nutsfuncties, zoals bestuivers, natuurlijke vijanden van ziekten en plagen en andere organismen die een nutsfunctie vervullen ter verbetering van bodemorganismen en bodemvruchtbaarheid

Wat betekent biodiversiteit voor het landbouwbeleid?

Een handig en duurzaam gebruik van agrobiodiversiteit ten behoeve van natuurlijke plaagbestrijding en natuurlijke bodemvruchtbaarheidsprocessen kan een goede bijdrage leveren aan een economisch levensvatbare landbouw. Dit gaat hand in hand met een drastische verlaging van de kunstmestgift en een verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Wat betekent landbouwbeleid voor biodiversiteit?

Provincies kunnen een belangrijke rol spelen door gebiedsgerichte grootschalige agrobiodiversiteitsprojecten te initiëren en/of te faciliteren, in samenspraak met de landbouw en andere betrokken partijen. Dat kan zowel vanuit het sectorale landbouw-, water-, milieu- en natuurbeleid maar ook vanuit de bestaande netwerken en structuren rond het integrale gebiedsgerichte beleid. Een concreet en zeer geslaagd voorbeeld van biodiversiteitsbeleid in de landbouw is het project Actief randenbeheer Brabant waarin provincie en waterschappen met de landbouw samenwerken.

Gemeente

Gemeenten zijn de spil van het Nederlandse biodiversiteitsbeleid, zeker waar het aankomt op uitvoering. Dat komt doordat gemeenten met vrijwel alle aspecten rond de inrichting en het beheer van de openbare ruimte wel iets van doen hebben. Soms beleidsmatig-juridisch, vaak als partij bij de ontwikkeling en vaak ook in een beherende of uitvoerende rol. Tenslotte hebben gemeenten ook een centrale positie doordat zij contact hebben en onderhouden met

burgers, lokale organisaties, waterschap en provincie. Gemeenten kunnen daarom op ontelbare manieren - meestal samen met andere partijen - werken aan biodiversiteit. Bij allerlei gemeentelijke functies en taken, maar centraal staan toch wel de gemeentelijke taken op het vlak van ruimtelijke planontwikkeling en stedelijk beheer (incl. waterbeheer).

Waarom is biodiversiteit voor een gemeente belangrijk?

De belangrijkste reden om te werken met biodiversiteit ligt dicht bij huis. Biodiversiteit biedt kansen voor het creëren van een mooie, aantrekkelijke leefomgeving, een verbetering van het vestigingsklimaat voor bedrijven en bewoners, een uitbreiding van het recreatieve palet en een versterking van de eigen identiteit van de gemeente. Een biodiverse woon- en werkomgeving heeft kwaliteit, is aantrekkelijk en aangenaam om in te verblijven en recreëren. Dat vertaalt zich ook in economische voordelen. Het meest duidelijke voorbeeld is toch wel dat huizen in het groen al snel tienduizenden euro's meer waard zijn dan vergelijkbare huizen elders.

De belangrijkste functies van biodiversiteit in de bebouwde omgeving

- De sociale functies. Een groene en gevarieerde omgeving bevordert het welzijn van bewoners, kan dienen als ontmoetingsplek maar ook als rustpunt; je kunt er wandelen of sportief bezig zijn, je steekt er wat van op en het maakt een stad of wijk mooier en aantrekkelijker.
- Daarnaast kent een gezond ecologisch systeem in de stad belangrijke fysieke ofwel regulerende functies. Ecologisch gezond water houdt zichzelf zuiver en is gezonder voor mens en dier; een robuuste en gevarieerde groenstructuur reinigt lucht, vangt stof, bevordert de waterafvoer bij regen, remt wind, reguleert temperatuur en isoleert geluid.
- Tot slot hebben groen en blauw in de stad een niet te onderschatten economische functie: een natuurlijke omgeving is meestal een belangrijke voorwaarde bij vestiging van bedrijven, burgers hebben vaak meer geld over voor een huis met groen of water voor de deur. Natuur verbetert dus uiteindelijk het vestigingsklimaat van de stad.

Hoe kan ik als gemeente werken aan biodiversiteit?

Ontwikkel biodiversiteitsbeleid

Het inzicht dat gemeenten een eigen verantwoordelijkheid dragen voor biodiversiteit en dat biodiversiteit tegelijk ook grote kansen biedt voor gemeenten begint door te breken. Elementen van en aanzetten tot biodiversiteitsbeleid en actieplannen zijn in veel gemeenten beschikbaar en er zijn talloze goede voorbeelden op allerlei schaalniveaus die navolging verdienen. Er zijn voor zover bekend nog geen gemeenten die een volwaardig biodiversiteitsbeleid, gericht op behoud en duurzaam gebruik van alle vormen van biodiversiteit, voeren. Welke gemeente gaat zich daarop onderscheiden?

Een [volwaardig biodiversiteitsbeleid](#) vereist een omslag in denken: centraal daarin staat de gedachte van het duurzaam gebruiken van biodiversiteit in alle stedelijke functies, op het volledige grondgebied van de gemeente en in relatie tot haar wijdere omgeving.

Mens en natuur, stad en biodiversiteit vormen geen tegenstellingen die elkaar uitsluiten: biodiversiteit en natuur geven de stad kwaliteit en identiteit.

Betrek de inwoners

De burgers, de inwoners van de gemeente, zijn een belangrijke partij bij elke vorm van biodiversiteitsbeleid. Zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van gemeentelijke biodiversiteitsdoelen, niet alleen rond eigen huis en tuin maar ook bij het gemeentelijk groenbeheer, bij het inventariseren van (stads)natuur en als bron van kennis bij de beleidsontwikkeling.

Integraal biodiversiteitsbeleid

Idealiter verbindt een gemeentelijk integraal biodiversiteitsbeleid de [ruimtelijke groenstructuur](#), het [stadsnatuurbeleid](#) en het [ontwerpen met biodiversiteit](#) met elkaar. Dit gebeurt dan vanuit een overkoepelende visie op de biodiversiteit in de gehele gemeente waarbij ook stad en ommeland met elkaar in verband worden gebracht. Waarbij het de voorkeur heeft dit beleid interactief met burgers en belangenorganisatie te ontwikkelen. Een goed voorbeeld hiervan gericht op het bevorderen van een dergelijke visie door gemeenten is te vinden in het Streekplan van de provincie Gelderland.

Streekplan Gelderland

Het Streekplan Gelderland biedt aanknopingspunten voor gemeenten die het groenbeleid in de stad willen afstemmen op dat in het buitengebied: de stedelijke uitloopgebieden, de ecologische verbindingzones, nieuwe landgoederen en natuur- en boscompensatie. Specifiek beleid voor natuur in en om de stad is bij die onderwerpen beschreven. Verder wordt uitgegaan van het beleid zoals beschreven in de visie stadslandschappen. Door de toenemende concurrentie tussen de verschillende functies om de beschikbare ruimte in goede banen te leiden, is er een passend beleid nodig. Een beleid dat er voor zorgt dat er een samenhangend geheel ontstaat tussen de stad en het omringende land, de zogenaamde stadslandschappen. De stadslandschappen bestaan zowel uit de stad als het ommeland. Kenmerkend hierbij is de functionele en fysieke verstrengeling van deze twee.

Het stadslandschappenbeleid is op de volgende zaken gericht:

- Voorkomen van het dichtslibben van de open ruimte
- Verbeteren van de ecologische kwaliteit
- Verminderen van de druk op het openbaar groen
- Integrale aanpak bevorderen

Bron: <http://www.gelderland.nl>

Ook [Duurzame Stedelijke Ontwikkeling \(DSO\)](#) biedt kansen om met biodiversiteit aan de slag te gaan en omgekeerd biodiversiteit biedt mogelijkheden om aan de integratie

invulling te geven. In veel gemeenten is DSO een nieuwe Integrale manier om aan verduurzaming in de stad te werken.

Groenstructuurbeleid

Insecten

Een zeer groot deel van de biodiversiteit op aarde bestaat uit insecten, zowel nuttige als schadelijke. Een belangrijk deel van deze insecten is herbivoor wat wil zeggen dat de larven van deze insecten plantaardig voedsel eten. Veel van die herbivore insecten zijn gebonden aan het voorkomen van specifieke planten, bomen en struiken. Het maakt veel uit voor het behoud van onze biodiversiteit of we bomen en struiken aanplanten als eik, wilg, berk, den, els, lijsterbes, meidoorn en sleedoorn waarop veel insecten hun levenscyclus kunnen voltooien of dat we steriele boomsoorten als plataan, kastanje en robinia aanplanten. Als vuistregel kan gelden dat inheemse boomsoorten een veel grotere functie vervullen als drager voor onze inheemse biodiversiteit dan de zogenaamde exoten. Het behoud van onze inheemse insectenfauna is voor een groot deel afhankelijk van het voorkomen van de bij ons inheemse bomen, struiken en planten.

De groenstructuur is de verdeling van het groen over de stadsdelen en de ruimtelijke samenhang daartussen. Veel gemeenten beschikken over een vorm van groenstructuurbeleid vanuit de overweging dat groen functioneel is voor de stadsbewoners. Andere belangrijke aspecten van dat beleid zijn de gebruiksfuncties en de bereikbaarheid voor stadsbewoners van het groen. 'Groen' heeft vanzelfsprekend alles te maken met biodiversiteit maar dat wordt in deze vorm van ruimtelijk beleid meestal niet verder uitgediept dan het onderscheiden van een aantal gebruiksfuncties en zoneringen (speelgroen, kijkgroen). Maar het ene groen is het andere niet.

Wat kan het groenstructuurbeleid bijdragen aan de biodiversiteit?

Gebruik inheemse soorten

Voor de biodiversiteit maakt het een hemelsbreed verschil of de groene ruimte langs wegen, kanalen en in plantsoenen ingevuld wordt met uitheemse of inheemse boomsoorten en struiken. Op de uitheemse soorten kan biodiversiteit zich niet of nauwelijks vestigen terwijl bij de streek passende boomsoorten die een rijke levende natuur kunnen dragen en ondersteunen. Dat maakt natuurlijk ook verschil voor de functies die biodiversiteit in de stad kan vervullen.

Leg ruimtelijke groenstructuren aan

Een aantal gemeenten beziet de stedelijke groenstructuur ook vanuit een ecologische optiek. Het groenstructuurbeleid wordt er dan mede op gericht voor de stedelijke natuur overlevings- en verplaatsingsmogelijkheden te bieden. Dit is dus een vorm van ruimtelijk

stadsnatuurbeleid. De motivatie daarvoor is vaak de bescherming van de intrinsieke waarde van de natuur en tegenwoordig ook het bieden van overlevingsmogelijkheden aan juridisch beschermde soorten. Hierbij past ook het aanwijzen van stadsnatuurgebiedjes om populaties van bedreigde soorten die elders in de gemeente in de knel komen door planontwikkeling een overlevingskans te bieden. Hiervan bestaan voorbeelden bij tal van gemeenten.

Het groenstructuurbeleid kan veel meer dan gebeurt worden ingezet om de biodiversiteit in de gemeente te behouden en duurzaam gebruiken. Dat kan door het vanuit een biodiversiteitsoptiek vaststellen van de meest waardevolle en kansrijke locaties voor ruimtelijke groenstructuren en geschikte verbindingen daartussen en ook door een ecologische onderbouwing van de keuze en inrichting van het groen. Biodiversiteit is bij het groenstructuurbeleid dus te gebruiken als een maatstaf voor de kwaliteit van het groen en het groenbeleid en biedt een kans om het gemeentelijk groenbeleid te versterken en de belevings- en natuurwaarde van het groen te verhogen. Een dergelijk groenstructuurbeleid is van groot belang voor het gehele gemeentelijke biodiversiteitsbeleid omdat de gemeentelijke groenstructuur het brongebied vormt van waaruit de biodiversiteit de stad in kan trekken. Een ecologisch groenstructuurbeleid is dus de basis voor gemeentelijk biodiversiteitsbeleid.

Verbinding stad-buitengebied

De biodiversiteit in de natuur- en landbouwgebieden in het gemeentelijke buitengebied staat via de stadsranden in verband met de biodiversiteit in de stad. De natuurgebieden, dijken, wegbermen, over-hoekjes en akkerranden in het buitengebied vormen de brongebieden en verbindingzones van waaruit de biodiversiteit de stad kan bereiken. Binnen de bebouwde kom vormt de gemeentelijke groenstructuur het brongebied van waaruit de biodiversiteit zich verder in de stad kan verspreiden naar de gebieden waar woon- en werkfuncties voorop staan

Natuur in stadsrand onder druk

Op de rand van de stad zijn er volop mogelijkheden om het groen in de stad te verbinden met natuur en landschap in de directe omgeving. In de stadsrand kan de stedelijke bewoner het platteland en de natuur ontmoeten. Maar de stadsranden staan steeds meer onder druk van uitbreiding en verrommeling. Gemeenten hebben weinig oog voor de stadsrand, ze staan met de rug naar de stadsrand toe. De stadsrand staat laag op de agenda van ambtenaren en bestuurders. Lokale vrijwilligersgroepen, die de natuur in de stadsrand vaak beheren, opereren letterlijk in de marge en zijn te weinig gefaciliteerd om plannen en ideeën te realiseren. Landschapsbeheer Nederland zet zich in om deze lokale groepen te ondersteunen en om samen met gemeenten meer natuur in de stadsrand te realiseren. Vijf provinciale organisaties (Noord-Holland, Flevoland, Utrecht, Drenthe en Groningen) zijn nu gestart met een voorlichtingstraject. Momenteel is bijvoorbeeld in Noord-Holland een estafette van start gegaan. Allereerst inventariseren zij bij zowel gemeenten als bij allerlei lokale groepen zoals wijkverenigingen wat de wensen en mogelijkheden zijn. Vervolgens kijken zij in hoeverre deze wensen en mogelijkheden omgezet kunnen worden in concrete projecten. De manier waarop de vijf organisaties dit traject uitvoeren is verschillend.

Stadsnatuurbeleid

Voor veel gemeenten is biodiversiteit nog een terrein waarmee ze weinig feeling en ervaring hebben. Vaak is bij de gemeente ook onbekend welke biodiversiteit op het eigen grondgebied voorkomt. Op plan- of projectniveau komt het daardoor regelmatig voor dat juridisch beschermde soorten roet in het eten gooien bij de uitvoering van ontwikkelde plannen. Soms komen knelpunten vroegtijdig in de planontwikkeling naar voren maar vaak ook pas nadat burgers in het geweer komen en juridische procedures aanspannen.

Wat zijn de uitgangspunten van een stadsnatuurbeleid?

Biodiversiteit als randvoorwaarde

Door de Flora- en faunawet ervaren veel gemeenten biodiversiteit nog vooral als een bedreiging voor de voortgang van ontwikkelde plannen voor woningbouw, infrastructuur of bedrijfslocaties. De belangrijkste reden voor het gemeentebestuur om meer aandacht aan biodiversiteit te gaan geven, is dan vaak het vermijden van toekomstige juridische conflicten door te zorgen voor een grotere kennis van de biodiversiteit en het aanpassen van interne procedures bij planontwikkeling. Een stap verder gaat het wanneer de gemeente gaat anticiperen op juridisch beschermde biodiversiteit door een beleid te voeren gericht op actieve bescherming van populaties van bedreigde soorten. Bijvoorbeeld door stadsnatuurgebiedjes aan te wijzen of eigen beleid te ontwikkelen voor typische stadse plant- en diersoorten.

Biodiversiteit als bron van schoonheid

Een aantal gemeenten gaat een stap verder en ontwikkelt niet alleen (stads)natuurbeleid om juridische problemen te voorkomen maar om de waardevolle en karakteristieke stadsnatuur te behouden en ontwikkelen. Dit gebeurt vanuit het inzicht dat de stad ook op zichzelf een biotoop vormt waar een karakteristieke en waardevolle stadsnatuur bij hoort die men buiten de stad veel minder aantreft. Het beleid is erop gericht de karakteristieke stadsnatuur te behouden en de diversiteit ervan te bevorderen. Stadsnatuurbeleid draagt bij aan de kwaliteit en de natuurlijke en cultuurhistorische rijkdom van de stadsomgeving. In een enkele gemeente zoals Leiden gebeurt dat niet vanuit overwegingen van natuurbewoud maar vanuit de overweging dat (stads)natuur functioneel is voor de mens, met name in recreatief opzicht (beleving, welbevinden).

Leiden

Belangrijk uitgangspunt van de gemeente Leiden is dat het ecologisch beleid geen sluitpost hoort te zijn, maar erkend moet worden als 'voorwaarde voor een aangenaam en leefbaar stedelijk milieu' en in die zin een volwaardige plaats moet innemen in het gemeentelijk beleid.

Zicht op de lokale biodiversiteit

Een belangrijk aspect bij het voorkomen van juridische problemen en bij het ontwikkelen van stadsnatuurbeleid is kennis van de lokale biodiversiteit. Welke soorten komen waar voor? Een aantal gemeenten is actief begonnen met het inventariseren en monitoren van

de eigen biodiversiteit. Een stadsnatuurmeetnet dus. Heel vaak worden burgers en lokale groeperingen daar bij betrokken. Het Bureau Stadsnatuur Rotterdam (<http://www.bureaustadsnatuur.nl>) heeft een eigen website waarop burgers hun waarnemingen kunnen doorgeven. Ook de gemeenten Rotterdam, Nijmegen, Leiden en Amersfoort hebben dergelijke stadsnatuurmeetnetten.

Beheer

Naast de ontwikkeling van stadsnatuurbeleid dient ook het beheer van de aanwezige natuur en groen veel aandacht te krijgen. Veel biodiversiteit gaat verloren of komt niet tot ontwikkeling door incompetent beheer. Over natuurlijk of ecologisch groenbeheer is veel informatie beschikbaar. In veel gemeenten zijn er ook lokale groepen met deskundigheid op dit gebied waarmee de gemeente tot samenwerking kan komen.

Ontwerpen met biodiversiteit

Bij werken en ontwerpen met biodiversiteit gaat het om het verbeteren van de kwaliteit en inpassing van de stedelijke functies en tegelijkertijd om het behouden en versterken van de biodiversiteit. Dat is een ontwerpogave en, zoals vaker bij ontwerpogaven, er kan zeer veel bereikt worden door vroegtijdig in planprocessen te beginnen met het werken met biodiversiteit.

Hoe kan de gemeente ontwerpen met biodiversiteit?

Voorkom juridische conflicten

Ontwerpen met biodiversiteit gaat een stap verder dan ontwerpen met groen. Een eerste stap bij het ontwerpen met biodiversiteit is om rekening te gaan houden met de juridisch beschermde biodiversiteit (Flora- en Faunawet en de Vogel en Habitatrichtlijn). Daarmee voorkomt de gemeente kostbare en tijdrovende conflicten. Dat is op zichzelf al ruim voldoende reden gezien de beperkte financiële middelen waarmee gemeenten het moeten doen.

Stel biodiversiteit als randvoorwaarde

Een belangrijke stap verder zou zijn om biodiversiteit als randvoorwaarde te gaan benutten bij gemeentelijke ruimtelijke planvorming en biodiversiteitskansen te benutten bij woningbouw, infrastructuurprojecten en [bedrijfsterreinontwikkeling](#). Het zeer fraaie boekje Natuur en de stad van Wim Timmermans geeft daarvan tal van aansprekende voorbeelden (<http://www.natuurenstad.nl>) .

Zoek naar samenhang

Van belang bij ontwerpen met biodiversiteit is uitgaan van de samenhang tussen de levende natuur (de biodiversiteit) en de fysieke bestaansvoorwaarden voor die levende natuur. Door aan te sluiten op reeds bestaande natuur- en landschappelijke waarden wordt zowel de aantrekkelijkheid als de ecologische kwaliteit verhoogd. Hiervoor dienen

de aanwezige waarden eerst geïnventariseerd te worden. Door gebruik te maken van de lagenbenadering kunnen de aanwezige landschappelijke waarden zo goed mogelijk benut worden. Dit houdt in dat eerst gekeken wordt naar de bodem (geologie/geomorfologie), vervolgens naar de infrastructuur (wateren/kanalen en wegen) en tot slot naar de antropogene processen (occupatiegeschiedenis).

Zie voor een praktische handreiking voor het werken met de lagenbenadering de site RuimtexMilieu: <http://www.ruimtexmilieu.nl>

Gebruik instrumenten

In de gemeente Almere wordt gewerkt met kansenkaarten. Voor twee stedelijke uitbreidingsgebieden is in beeld gebracht welke kansen er zijn voor de combinatie van natuurontwikkeling in de stedelijke opgave. Hierbij gaat het zowel om het openbaar groen als om de kansen voor biodiversiteit in de gebouwde omgeving en aan en in het water.

Bedrijventerreinen

Zelfstandige waarde

Bedrijventerreinen zijn vanuit biodiversiteitsperspectief meer dan zomaar een stukje ruimte dat meer of minder biodiversiteitsvriendelijk beheerd kan worden. Bedrijventerreinen worden ook gekenmerkt door een eigen karakteristieke biodiversiteit (zwarte roodstaart en dergelijke). Het zijn vaak droge, warme, stenige biotopen. Vanuit die optiek hebben bedrijventerreinen ook een zelfstandige waarde waarbij een karakteristieke natuur hoort.

Nederland wordt steeds voller. Ook het bedrijfsleven claimt ruimte voor het ontplooiën van economische activiteiten en infrastructuur. Bedrijventerreinen en infrastructuur zijn een stukje van de in Nederland beschikbare ruimte die meer of minder biodiversiteitsvriendelijk ontworpen, ingericht en beheerd kunnen worden. Dan gaat het om aspecten als inrichting, bestrating, keuze beplantingen, waterberging, groenbeheer en dergelijke.

Locatiekeuze, ontwerp, inrichting en beheer van bedrijventerreinen zijn vaak geen zaak van individuele bedrijven maar van gemeenten, ontwikkelingsmaatschappijen, provincies, projectontwikkelaars en parkmanagementorganisaties. Duurzaamheid van bedrijventerreinen is in de afgelopen jaren een belangrijk thema geworden waaraan onder meer via duurzaamheidsscans, duurzaamheidsvisies en bestemmingsplannen veel aandacht wordt besteed. Biodiversiteit is daarbij nog sterk onderbelicht, mede door onbekendheid met de mogelijkheden en kansen, en een groot gebrek aan kennis over biodiversiteit en de ontwikkelingspotenties. Ambities op het gebied van biodiversiteit zouden in de beginfase kenbaar gemaakt moeten worden en dat gebeurt nu nog niet vaak genoeg. Het komt vaak alleen op de agenda als het een gevaar oplevert voor de

ontwikkeling van een terrein en dan vaak in een laat stadium. Net als bij individuele bedrijven ligt het accent nog op het grijze milieubeleid.

Waarom is Biodiversiteit belangrijk voor een bedrijfsterrein?

- landschappelijke inpassing en behoud van de natuurwaarden (en cultuurhistorische waarden) zorgen voor een eigen identiteit van het bedrijfsterrein en versterken van de binding met de streek
- instandhouding van de oorspronkelijke natuurwaarden die in het gebied aanwezig waren en/of ontwikkeling van een karakteristieke bedrijfsterreinennatuur voegt kwaliteit toe aan het terrein
- realiseren van een aantrekkelijk terrein en een prettig vestigingsklimaat
- gezonde en aangename werkomgeving voor personeel van de gevestigde bedrijven
- biodiversiteit (bomen en struiken) biedt mogelijkheden voor de reductie van de geluidbelasting en verspreiding van stof

Waarom aandacht voor biodiversiteit bij inrichting van bedrijfsterreinen?

- creëren waterbergingsmogelijkheden voor de opvang van retentiewater gaat goed samen met ontwikkeling van biodiversiteitspotenties voorkomen van soms zeer kostbare conflicten over beschermde soorten creëren waterbergingsmogelijkheden voor de opvang van retentiewater gaat goed samen met ontwikkeling van biodiversiteitspotenties voorkomen van soms zeer kostbare conflicten over beschermde soorten

Zet in op functiecombinaties

Er zijn uitstekende mogelijkheden voor de combinatie van de functies bedrijfsterrein en natuur wanneer door de bril van nuttige biodiversiteit naar ontwerp, inrichting en beheer van bedrijfsterreinen wordt gekeken. Dat is vooral een kwestie van kennis en vroegtijdige betrokkenheid. Het resultaat is een veel fraaier, gezonder en duurzamer werk- en vestigingsklimaat en een versterking van de nuttige functie die biodiversiteit ook buiten het bedrijfsterrein kan vervullen, bijvoorbeeld in aangrenzende landbouwgebieden. Ook koppeling met de functie water en met recreatieve functies behoort tot de mogelijkheden.

Ecologisch beheer

Ecologisch beheer van het groen kan eveneens een bijdrage leveren aan vergroting van de biodiversiteitswaarde van een bedrijfsterrein. In veel plaatsen in Nederland kan met lokale samenwerking tussen gemeenten, bedrijven, landschapsbeheer en natuur- en milieuorganisaties op dit gebied veel bereikt worden.

Duurzame stedelijke ontwikkeling

Het gemeentelijk beleid gericht op Duurzame Stedelijke Ontwikkeling biedt goede aanknopingspunten en een bruikbaar kader voor de ontwikkeling van gemeentelijk biodiversiteitsbeleid.

Ook binnen Duurzame stedelijke ontwikkeling is het uitgangspunt dat duurzaamheid gestimuleerd kan worden door verschillende ontwikkelingen en functies in samenhang met elkaar te bekijken en via integrale planningsmethodieken tot uitvoering te brengen. Inhoudelijk komen binnen duurzame stedelijke ontwikkeling tal van thema's aan bod die raakvlakken hebben met biodiversiteit. Denk aan stedelijke vernieuwing, duurzame stedenbouw, verkeer & vervoer, bedrijven en bedrijfsterreinen, stedelijk waterbeheer en dergelijke. Vanwege de parallellen tussen biodiversiteitsbeleid en DSO qua procesvoering en inhoud biedt DSO een goede kapstok om de ontwikkeling van het biodiversiteitsbeleid aan te koppelen. Omgekeerd kan biodiversiteit helpen om binnen het DSO-beleid concreet invulling te geven aan samenhang en integratie tussen de inhoudelijke thema's.

De provincie Gelderland heeft een uitstekende website over duurzame stedelijke ontwikkeling die gekoppeld is aan het Nationaal pakket Duurzame Stedenbouw. Op die website is veel bruikbare procesmatige informatie te vinden. Daarnaast biedt de website inhoudelijke ingangen naar specifieke en generieke thema's van Duurzame Stedenbouw. Tenslotte biedt de website beschrijvingen en links naar een groot aantal referentieprojecten. Een groot deel van de beschreven referentieprojecten kan ook als voorbeeld voor biodiversiteitsbeleid dienen. (<http://www.gelderland.nl>)

Natuur en Ecologie

Binnen het thema Natuur en Ecologie van het Nationaal Pakket Duurzame Stedenbouw worden vijf manieren onderscheiden om de natuur- en ecologische doelen te behalen, namelijk stadsnatuur, ecologische verbindingen, natuurvriendelijke oevers, participatie bij groenbeheer en bouwrijp maken. Bij deze vijf mogelijkheden worden maatregelenpakketten beschreven en referentieprojecten benoemd.

Waterschap

De waterschappen staan voor grote opgaven op het gebied van veiligheid ([waterkeringen](#), [waterberging](#), [inundatiegebieden](#)) en [waterkwaliteit](#). Bij het realiseren van die doelstellingen kan biodiversiteit een belangrijke bijdrage leveren, vooral door het zoeken naar [gebiedsgerichte functieverweving](#) en [-combinatie](#).

Maar ook door meer gebruik te maken van biodiversiteit bij de instandhouding van cultuurtechnische werken en bij het realiseren van zelfreinigende

watersystemen. Veel biodiversiteit is waterafhankelijk of watergerelateerd. Maatregelen die bijdragen aan het waterbeheer kunnen zo worden uitgevoerd dat ze tevens bijdragen aan biodiversiteit en omgekeerd: bevordering van de biodiversiteit kan zo worden uitgevoerd dat ook doelstellingen van het waterbeheer worden bereikt.

Hoe kan ik als waterschap aan de slag met biodiversiteit? Zet in op functiecombinaties

Zet in op functiecombinaties

Waterschappen hebben bij het realiseren van het eigen waterbeleid (de eigen waterkwantiteits- en kwaliteitsdoelstellingen in het gebied) vooral te maken met de functies natuur & landschap, landbouw, recreatie en stedelijk waterbeheer. Functiecombinatie is tegenwoordig een sleutelwoord bij het realiseren van het waterbeleid. Daarbij wordt gebiedsgericht gekeken hoe de functies elkaar kunnen versterken. Water en natuur horen bij elkaar. In de afgelopen jaren zijn veel projecten uitgevoerd die dit onderkennen. Voorbeelden zijn: natuurlijk beekherstel, hermeandering, natuurvriendelijke oevers, vismigratie en ecologische verbinding zones. Ook op het gebied van de functiecombinatie water-recreatie wordt veel gedaan door waterschappen (wandelpaden, fietspaden, kanoroutes, sportvissen).

Laat biodiversiteit voor je werken

Waterschappen kunnen systematisch gebruik maken van biodiversiteit in hun eigen bedrijfsvoering (baggerregime, maaibeheer, natuurlijke waterzuivering door rietvelden, instandhouding cultuurtechnische werken, e.d.). Ten dele is daarvoor nog kennisontwikkeling en -verspreiding nodig. Zo kan biodiversiteit het waterschap helpen om de ecologische waterkwaliteitsdoelen voor de Europese Kaderrichtlijn Water te halen.

Werk voor biodiversiteit

Veel waterschappen leveren in het kader van de realisatie van het huidige waterbeleid een bijdrage aan het biodiversiteitsbeleid. Zo voeren ze bijvoorbeeld projecten uit voor ecologisch slootbeheer. De projectdoelstellingen zijn niet altijd water gerelateerd. Projecten richten zich vaak op het bereiken van een schrale gevarieerde vegetatie (met name bovenaan het talud) en het herstel van populaties van amfibieën en reptielen. Dit wordt bereikt door een ander maaibeheer. De waterkwaliteit profiteert dan ook van minder uit- en afspoeling. Ook door een lagere maaifrequentie in het water ontstaan situaties waarin waterplanten zwevende deeltjes kunnen afvangen. Daardoor krijg je helderder water en dat biedt weer kansen voor roofvissen e.d. Ook met waterbergingsprojecten is winst voor biodiversiteitsprojecten te halen.

Werk samen

Daarnaast kan biodiversiteit door waterschappen worden gehanteerd als een fundamenteel concept van waaruit samenwerking met andere gebiedspartijen kan worden benaderd. In een aantal gevallen kunnen waterschappen in beleids- en projectontwikkeling het voortouw nemen, bijvoorbeeld in water-landbouw projecten vanwege het grote belang voor de ecologische waterkwaliteit. In veel gevallen zullen waterschappen een meedenkende en meewerkende rol spelen. Dan is vooral van belang dat waterschappen daarvoor open staan en een actieve bijdrage leveren. Wanneer het vervolgens op uitvoering aankomt, zijn waterschappen vaak bij uitstek de partij die kunnen zorgen voor een planmatige en efficiënte uitvoering.

Werk internationaal samen

Ook internationaal kunnen waterschappen samenwerken. Het zal daarbij vooral gaan over onderwerpen zoals grensoverschrijdend waterbeheer. Meer informatie via <http://www.uvw.nl> of via de sites van de afzonderlijke waterschappen.

Waterberging

Een van de opgaven waarvoor waterschappen staan is waterberging. Om te voorkomen dat bij overvloedige regenval de veiligheid bedreigd wordt door hoge waterstanden, is het van belang het water langer vast te houden en te beschikken over overloopgebieden en retentiegebieden en andere waterstaatkundige maatregelen zoals het verbreden van watergangen.

Goed uitgevoerd is het realiseren van waterberging een kans voor biodiversiteitsbeleid, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van moerasbiotopen. Door inundatie en waterberging te combineren met natuurontwikkeling kunnen nieuwe moerasgebieden ontstaan waarmee ook aan de internationale verantwoordelijkheid van Nederland voor behoud van moeras gerelateerde biodiversiteit invulling wordt gegeven.

Ook het langer vasthouden van regenwater door hydrologische maatregelen in bovenstroomse gebieden kan ervoor zorgen dat de overlevingsmogelijkheden voor de aan vochtige biotopen en plas-dras situaties gebonden biodiversiteit weer worden hersteld. Biodiversiteit en biodiversiteit-bevorderende maatregelen helpen dus bij het realiseren van de waterbergingsopgave. Biodiversiteitsbevordering en waterbeheer gaan hand in hand.

Waterkwaliteit

Hoe kan ik mijn waterkwaliteitsdoelstellingen halen?

Werk met biodiversiteit

Bij het realiseren van de ecologische waterkwaliteitsdoelstellingen verbonden aan de Europese Kaderrichtlijn Water kan biodiversiteit een nuttige functie vervullen. Biodiversiteit speelt daarbij op verschillende manieren een rol:

- Ontwikkelingsmogelijkheden van waterplanten, macrofauna en vissen verbeteren, welke in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) ook getoetst worden. Tevens wordt het water schoner door vergroting van het zelfreinigend vermogen.
- Een goed baggerregime waarbij de bagger-laag heel dun wordt gehouden, levert meer zelfreinigende watersystemen op.
- Door aanpassing van het maaibeheer kunnen waterplanten zich beter ontwikkelen, waardoor de ecologische waterkwaliteit wordt versterkt.
- Water met nog steeds teveel meststoffen kan met schoner water worden doorgespoeld. Hierdoor kan de algenbloei vaak worden beperkt zodat er andere en meer soorten organismen zich kunnen ontwikkelen. (wat weer een doel is van de KRW).

- Natuurlijk peilbeheer bevordert de ontwikkeling van diverse waterplanten/oeverplanten en vissen en zorgt daarmee voor een grotere diversiteit, grotere vitaliteit en helpt dus bij het bereiken van de doelen in KRW.
- Samenwerking met de sport- en beroepsvisserij om samen te komen tot een evenwichtig en duurzaam visstandbeheer. Verkeerd visstandbeheer kan leiden tot troebel en soortenarm water.
- Benutting van de mogelijkheden van biodiversiteit voor de instandhouding van cultuurtechnische werken. Door aanpassing van het maaibeheer worden taluds steviger en veiliger, treedt minder uitspoeling op en is het water helderder.
- Beperken van de uitspoeling van meststoffen en de verwaaiing van gewasbeschermingsmiddelen vanuit de aangrenzende landbouwpercelen door de aanleg van bufferstroken die worden ingericht ter bevordering van de agrobiodiversiteit.
- Inrichting van natuurvriendelijke oevers zodat oeverplanten en de daarvan afhankelijke fauna zich kunnen ontwikkelen.

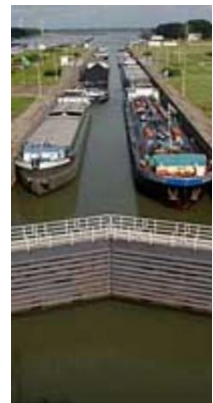
Biodiversiteit biedt dus ook kansen voor het realiseren van de KRW-doelstellingen. Waterschappen kunnen daartoe in hun eigen bedrijfsvoering meer gebruik maken van de mogelijkheden die biodiversiteit biedt, maar het belangrijkste is dat waterschappen komen tot afspraken met de landbouwsector gericht op het realiseren van een voor beide partijen voordelige functiecombinatie. De argumenten voor een meer duurzame landbouw spelen daarmee ook voor waterschappen een belangrijke rol.

Gebiedsgerichte samenwerking

Functiecombinatie en verweving vereisen gebiedsgerichte samenwerking. In sommige gevallen samenwerking tussen water en natuur, in andere gevallen samenwerking tussen water en landbouw, tussen water en recreatie of tussen alle genoemde partijen vanuit een integrale gebiedsbenadering.

Projectniveau

Waterschappen beginnen enige ervaring te krijgen in het gebiedsgericht samenwerken met andere belanghebbende partijen, met name op projectniveau. Zij kiezen daarvoor een gebied uit, brengen partijen en belangen bij elkaar en komen tot samenwerking. Daarbij zijn in een aantal gevallen ook burgers betrokken geweest.

Niveau stroomgebied

Een stap verder dan samenwerking op projectniveau gaat gebiedsgerichte samenwerking voor het hele stroomgebied of samenwerking aan interactieve beleidsvorming. Een voorbeeld hiervan is het project 'Samen naar schoonwater in peilgebied Bergambacht'. In dit project werken acht (overheids)organisaties samen aan het terugdringen van de eutrofiëring van het oppervlaktewater in een gebied van 2500 ha. Maatregelen zijn baggeren, terugdringen van mestverliezen, verminderen van emissies vanuit afvalwaterzuiveringsinstallaties (AWZI's), ongerioleerde panden en overstorten. Monitoring brengt in beeld in hoeverre de waterkwaliteit verbetert.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

Citaat van een waterschapsmedewerker: 'Waterschappen hebben als grondeigenaar een maatschappelijke verantwoordelijkheid. De omgeving verwacht die ook van je. Dit heet de 'brede kijk'-gedachte in de waterschapswereld. Waterschappen willen tegenwoordig meewerken aan het omgaan met ruimte, bijvoorbeeld inrichting voor natuurwaarden, landschapsontwikkeling en recreatie. Natuurlijk staat hierbij wel voorop dat het watersysteem bepaalde hydrologische functies moet blijven vervullen. Waterschapstaken worden steeds vaker gebiedsbreed opgepakt. Om als waterschap je eigen waterbelangen te kunnen realiseren moet je een niet te smalle taakopvatting hebben.

Bedrijven aan de slag met Biodiversiteit

Veel bedrijven zijn afhankelijk van biodiversiteit. Dat geldt voor de [landbouw](#) en recreatiesector maar ook voor het [overige bedrijfsleven](#).

Wat betekent biodiversiteit voor het bedrijfsleven?

- Biodiversiteit levert bijvoorbeeld nutriënten die van belang zijn voor de bodemvruchtbaarheid en grondstoffen voor de voedselproductie, maar ook producten als medicijnen, bouwmaterialen, papier en karton, brandstoffen en genetische bronnen.
- Biodiversiteit zorgt voor een gezonde en stabiele omgeving. Het stabiliseert het klimaat en vormt een buffer bij klimaatextremen zoals overstromingen en droogte. Het draagt bij aan waterzuivering en waterberging.
- Biodiversiteit levert inspirerende voorbeelden voor onze technologische ontwikkeling.

Kort gezegd: biodiversiteit is een sleutelfactor in het zorgdragen voor een stabiele omgeving met ontwikkelingskansen.

Bedrijven hebben dus belang bij die stabiliteit en de andere producten en diensten die de biodiversiteit levert. Het wereldwijde verlies van biodiversiteit is daarom een bedrijfsrisico. Het verlies van biodiversiteit betekent ook het verlies van kansen voor nieuwe technologie en nieuwe producten en diensten. En andersom: behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit schept kansen voor het bedrijfsleven.

Het inzicht dat het bedrijfsleven een eigen verantwoordelijkheid draagt voor de biodiversiteit en dat biodiversiteit tegelijk ook nieuwe kansen schept, begint door te breken. Zowel in de landbouwsector als in het (multinationale) bedrijfsleven wordt een begin gemaakt met het werken met biodiversiteit. Tegelijk is er nog veel onbekend en moet er door nog veel meer bedrijven gewerkt worden met biodiversiteit! Een ding is al duidelijk: bedrijven kunnen veel doen met biodiversiteit.

Circulaire economie

Circulaire Economie wordt steeds meer gezien als uitweg uit de biodiversiteits- en klimaatcrisis met behoud van kansen voor economische groei. Het gaat daarbij wel om een fundamentele systeemverandering.

Landbouw

De huidige intensieve landbouw zet milieu en natuur onder druk onder andere door intensieve grondbewerking, het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. De omgang met dierenwelzijn en -hygiëne ontmoet maatschappelijk veel weerstand. En het is voor landbouwondernemers moeilijk het hoofd boven water te houden.

Hoe kan ik als landbouwbedrijf werken met biodiversiteit?

Onderneem met biodiversiteit

Maatschappelijk verantwoord ondernemen is tegenwoordig uitgangspunt van het Nederlandse en Europese landbouwbeleid. Maar hoe het landbouwbedrijfsleven daar invulling aan kan geven op een manier die ook economisch interessant is voor de boer, is niet altijd duidelijk. Werken met biodiversiteit kan de landbouwondernemer daarbij concreet helpen. Werken met biodiversiteit biedt kansen voor landbouwondernemers om te komen tot een duurzame bedrijfsvoering die het milieu en het dierenwelzijn minder schaadt en het bedrijf een economische toekomst geeft. Ondernemen met biodiversiteit is dus geen hobby van de boer die in zijn avonduren iets goeds wil doen voor natuur en landschap. Ondernemen met biodiversiteit is een fundamenteel andere visie op landbouw bedrijven die het hart van de bedrijfsvoering raakt. Biodiversiteit van de landbouwgebieden wordt ook wel agrobiodiversiteit genoemd. Landbouwgebieden worden in deze visie als ecosystemen bekeken.

Drie soorten

Agrobiodiversiteit verdeelt men vaak onder in:

- genetische bronnen van cultuurgewassen en landbouwhuisdieren
- functionele biodiversiteit of productie ondersteunende organismen en processen (bodemleven, bestuivers en ziekten- en plaag onderdrukkende organismen).
- begeleidende biodiversiteit of natuurwaarden

Het gaat om een landbouw die slim is ingepast en aangepast aan de mogelijkheden van de omgeving en daar handig gebruik van maakt, al dan niet met gebruik van moderne technologie als GPS. Het doel daarvan is een bedrijf dat robuust is en duurzaam. Een bedrijf dat minder afhankelijk is van bestrijdingsmiddelen, natuurlijke vijanden inschakelt bij plaag- en ziekteonderdrukking, de bodemvruchtbaarheid vergroot door gebruik te maken van natuurlijke processen en de natuurlijke omgeving versterkt.

Werk in een gebied samen aan biodiversiteit

Een deel van de biodiversiteit waarmee de boer werkt is afkomstig van buiten zijn bedrijf. Ook hebben de werkzaamheden van de boer invloed op de biodiversiteit rond zijn bedrijf. Om biodiversiteit in een gebied goed zijn werk te laten doen moet er met alle betrokken partijen gebiedsgericht samengewerkt worden.

Doe kennis op

Voor het werken met biodiversiteit door landbouwondernemers is veel kennis beschikbaar en zijn concrete hulpmiddelen ontwikkeld. Voor verschillende sectoren is werken met biodiversiteit uitgewerkt tot op het niveau van maatregelen in de bedrijfsvoering waarmee in diverse praktijkonderzoeken ervaringen zijn opgedaan.

Agrarisch ondernemen met biodiversiteit

Project Functionele agrobiodiversiteit (FAB)

Op initiatief van LTO Nederland werken 5 akkerbouwers in de Hoeksche Waard samen binnen het project Functionele agrobiodiversiteit. Het project richt zich op een effectieve en omgevingsvriendelijke bestrijding van luis, koolmotje en slakken. Het belangrijkste doel van het project is om praktische voorbeelden en informatie te verkrijgen voor iedere agrarische ondernemer die bewust en actief wil meewerken om de diversiteit aan natuurlijke organismen te benutten in zijn bedrijfsvoering. Meer info: <http://www.lto.nl>

Werken met biodiversiteit op bedrijfsniveau kent verschillende vormen. Sommige vormen komen vooral de natuur ten goede of het inkomen van de boer uit nevenactiviteiten (verbrede landbouw), andere raken het hart van de bedrijfsvoering: ondernemen met biodiversiteit.

Wat voor resultaten kan ik met biodiversiteit bereiken?

Door te ondernemen met biodiversiteit kunt u een groot aantal uiteenlopende resultaten bereiken, bijvoorbeeld:

- verbeterde bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid en dus een lager gebruik van mest en kunstmest
- plaagonderdrukking en natuurlijke plaag- en ziektebestrijding en dus verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen
- verlenging levensduur melkvee
- gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

Dat biodiversiteit functioneel is voor de landbouw is duidelijk: biodiversiteit levert de genetische bronnen waar landbouw en veeteelt van afhankelijk zijn. Door gebruikmaking van die veelal veredelde genetische bronnen produceert de landbouw melk, vlees, fruit, bloemen en bloembollen en land- en tuinbouwgewassen. In die zin is elke boer een biodiversiteitsondernemer. Maar bij de manier van produceren wordt vaak nog lang niet optimaal gebruik gemaakt van biodiversiteit.

Hoe onderneem ik met biodiversiteit?

U kunt op verschillende manieren met biodiversiteit ondernemen, zoals:

- biodiversiteit opnemen in uw [bedrijfsplannen](#)
- het [bodemecosysteem](#) voor u laten werken
- inzetten van [natuurlijke plaag- en ziektebestrijding](#)
- gebruik maken van [genetische variatie](#)

Gebruik Handboek Ondernemen met Biodiversiteit

CLM Onderzoek & Advies, Louis Bolk Instituut en DLV Groen & Ruimte hebben samen

met de agrarische sector een handboek ontwikkeld (Ondernemen met biodiversiteit, werkboek voor ondernemers in de landbouw) met praktische maatregelen voor het ondernemen met biodiversiteit. Het handboek is gericht op alle soorten en maten van grondgebonden bedrijven, zowel gangbare, geïntegreerde als [biologische](#). Voor de melkveehouderij, akkerbouw en vollegrondsgroente-, bollen- en fruitteelt worden maatregelen beschreven hoe u de biodiversiteit op uw bedrijf kunt benutten.

Bedrijfsnatuurplannen

Veel agrariërs geven aan dat zij de zorg voor natuur en landschap als een taak voor de landbouw zien en daarmee de samenleving een gewaardeerde dienst willen leveren. Een van de manieren om bij te dragen aan natuur en landschap is om op het bedrijf gericht aandacht te besteden aan de aanwezige natuurwaarden en natuurpotentie en deze waar mogelijk te versterken.

Natuur breed

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving ontwikkelt in het project Natuur breed een methode om natuur in te passen in akkerbouw- en vollegronds-groentebedrijven. Dat gebeurt door voor twintig praktijkbedrijven bedrijfsnatuurplannen te maken en uit te voeren. Dit plan houdt onder andere rekening met het landschap, de bedrijfsvoering en de inrichting ten behoeve van natuurlijke vijanden van specifieke plaaginsecten. Van 2001-2003 loopt het begeleidingstraject op de bedrijven. Het project moet leiden tot een eenvoudig stappenplan voor het opstellen van een bedrijfsnatuurplan.

Dat komt niet alleen natuur en landschap ten goede maar ook de natuurlijke bestrijding van plagen en ziekten. Een hulpmiddel hierbij kan een bedrijfsnatuurplan zijn. Dat is een plan dat aangeeft welke kwaliteit gewenst is, waar die het best gerealiseerd kan worden en welk beheer daarvoor nodig is. Verbinden en ontsluiten van natuur en inpassing in een rendabele bedrijfsvoering zijn belangrijke thema's in bedrijfsnatuurplannen.

[Hoe maak ik een bedrijfsnatuurplan?](#)

Leer van anderen

In het project 'Leren met Biodiversiteit' is samen met boeren gekeken naar welke biodiversiteitsmaatregelen zij op hun bedrijf kunnen toepassen en op basis daarvan zijn Biodiversiteitsactieplannen opgesteld. In het bijbehorende rapport 'Leren met biodiversiteit, ervaringen en resultaten' kunt u de achtergronden, de resultaten en conclusies van dit project over het functioneel gebruik van biodiversiteit in de landbouw lezen. Dit bevat ook een biodiversiteitsplan van proefboerderij De Marke.

Bodemkwaliteit

Testkit bodemkwaliteit

Louis Bolk Instituut, CLM en NMI hebben een testkit ontwikkeld waarmee boeren en tuinders de bodemkwaliteit snel zelf in kunnen schatten en biedt handreikingen hoe met bemesting, gewasrotatie en managementmaatregelen de bodemkwaliteit te verbeteren is.

Bij ondernemen met biodiversiteit speelt de bodemkwaliteit een belangrijke rol. Bodemstructuur, en bodemleven zijn van groot belang voor meer duurzame landbouw. Ze bepalen de bodemvruchtbaarheid maar ook de gevoeligheid voor ziekten en plagen. Het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid vraagt om vakmanschap. Het gebruik van zware machines, de grondbewerking, de bemesting en de aanvoer van organische stof en de gewasrotatie moeten op elkaar worden afgestemd.

Een gezonde bodem gaat samen met een gezond bodemleven. Dat vereist een goed micro-ecosysteem bestaande uit bacteriën, schimmels, eencelligen en nematoden. Dat systeem bepaalt het ziekte-werend vermogen van de grond. In natuurlijke ecosystemen komen weinig plagen voor. Een goed bodemmanagement kan de afhankelijkheid van kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen sterk verminderen. Compost en bepaalde biologische producten kunnen daarbij helpen. Informatie daarover is onder meer te verkrijgen bij de branchevereniging BVOR (<http://www.bvor.nl>).

Natuurlijke ziekten- en plaagregulatie

Akkerrandenbeheer is een van de maatregelen die u als akkerbouwer kunt nemen om biodiversiteit in te zetten voor natuurlijke ziekten- en plaagwering. Bij een goede aanleg, inrichting en beheer van akkerranden kunt u de aanwezigheid van nuttige dieren zoals kevers, sluipwespen en sluipvliegen bevorderen die een grote bijdrage leveren aan plaagonderdrukking en plaagbeheersing.

Functionele biodiversiteit

In het project Biodivers - onderdeel van het LNV-programma Multifunctionele bedrijfssystemen - wordt door PPO onderzocht of akkerranden kunnen bijdragen aan de onderdrukking van plagen in akkerbouw en groentegewassen. Op het proefbedrijf is een netwerk van permanente akkerranden aangelegd die rijk zijn aan bodemdieren, spinnen en loopkevers. Zowel in 2002 als 2003 waren de dichtheden van bladluizen in zomertarwe en aardappel lager in het Biodivers systeem met akkerranden dan in het controlesysteem. Ook wortelvliegenschade was aanzienlijk lager. Uit proeven werd

duidelijk dat natuurlijke vijanden in zomertarwe in het voorjaar binnen een week 66% van de uitgezette bladluizen konden opruimen

Bij een dergelijk akkerrandenbeheer staat u dus geen grond af aan de natuur, u gebruikt de perceelranden om agrobiodiversiteit te stimuleren die uw productie en productkwaliteit verbetert en uw bedrijfskosten verlaagt. Tegelijkertijd draagt u uw steentje bij aan natuurbehoud en heeft het oppervlaktewater minder last van verwaaiing en uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest. En daar heeft ook uw waterschap belang bij.

Behoud en duurzaam gebruik genetische variatie

Blaarkop als symbool voor een duurzame landbouweconomie

Net als elders in Nederland zijn in het veenweidegebied de oorspronkelijk gehouden koeienrassen verdwenen ten gunste van de hoogproductieve Holstein-Frysian koe. Het maximaliseren van de melkproductie en de daarmee samenhangende bedrijfsopbrengsten was gedurende lange tijd de enige overweging die in de veeteelt een rol speelde bij de keuze van rassen en andere bedrijfsbeslissingen. De veeteelt is grotendeels ontkoppeld geraakt van de natuurlijke omstandigheden die lokaal heersen. De huidige trend is zelfs om koeien jaarrond binnen te houden wat door veel mensen als een ernstige verarming van het landschap wordt ervaren en grote consequenties zou kunnen krijgen voor de rol van boeren als nationale beheerders van ons landschap.

Het gevolg van deze ontwikkeling is dat de genetische diversiteit in de Nederlandse veeteelt sterk is afgenomen, hetgeen vanuit het oogpunt van risicospreiding (dierziekten) geen goede zaak is. Ook in cultuurhistorisch opzicht heeft dit geleid tot een verarming van het Nederlandse landschap en de identiteit van verschillende streken. In het Hollandse veenweidegebied hebben boeren het initiatief genomen om te onderzoeken of er mogelijkheden bestaan om de Blaarkop, een oud ras, terug te brengen in de agrarische bedrijfsvoering. Deze boeren werken vanuit een andere, bredere kijk op landbouw en de relatie landbouw-natuurlijke omgeving. De blaarkop heeft een iets lagere melkproductie maar kan door zijn lagere gewicht en bredere hoeven beter uit de voeten in het drassige veenweidegebied. De blaarkop is beter aangepast aan de lokale omstandigheden, gezonder en past daardoor beter in de natuurlijke omgeving. Het veenweidegebied zou daarmee zijn agrarische functie voor de melk- en vleesproductie duurzaam kunnen behouden. De blaarkop biedt wellicht ook mogelijkheden om breder ingezet te worden bijvoorbeeld als begrazer van natuurterreinen

Biodiversiteit omvat ook de genetische variatie van landbouwhuisdieren en gewassen. Moderne fok- en teeltmethoden hebben geleid tot enkele hoogproductieve rassen. De oude huisdierrassen en landbouwgewassen die

hiervoor de basis vormden zijn nu zeldzaam en worden met uitsterven bedreigd omdat ze het qua productie verliezen van de moderne rassen.

Het gebrek aan genetische variatie in onze landbouw en veeteelt vormt een risico, zeker op de lange termijn. Behoud van de oude rassen is nodig om in te kunnen spelen op veranderende omstandigheden. Oude rassen moeten dus behouden blijven, niet alleen vanuit cultuurhistorisch oogpunt maar vooral om over de genenpool die zij vertegenwoordigen te kunnen blijven beschikken. Oude rassen stellen vaak weinig eisen aan hun omgeving. De erfelijke eigenschappen die daarvoor zorgen, kunnen in de toekomst broodnodig zijn om de moderne rassen minder kwetsbaar te maken. Daarnaast is ras selectie een goede mogelijkheid om landbouw te bedrijven aangepast aan lokale omstandigheden waarin moderne rassen soms niet goed uit de voeten kunnen.

Biologische landbouw

Een bekende vorm van ondernemen met biodiversiteit is biologische landbouw. Biologische ondernemers hechten vaak grote waarde aan de natuur op hun bedrijf en zijn er actief mee bezig.

Platform Biologica heeft een methodiek ontwikkeld voor de ontwikkeling van agrarische natuur op het bedrijf. Deze methodiek heet Agrarische NatuurNormAnalyse (ANNA). De methodiek geeft aanbevelingen hoe de juiste randvoorwaarden kunnen worden geschapen voor een gezonde en gevarieerde natuur op het bedrijf. Er worden vier bedrijfstypen onderscheiden: vollegrondsteeltbedrijf, veeteeltbedrijf, fruit- en boomteeltbedrijf, intensieve land- of tuinbouwbedrijf.

Natuur- en landschapsbeheer

Campagne 'Nederland weer mooi'

De stichting Nederlands Cultuurlandschap is in 2003 een ambitieuze publiekscampagne gestart met als doel om een deel van het Nederlandse cultuurlandschap - gevormd door 7.000 jaar landbouwcultuur - terug te krijgen. Centraal daarin staat de wens om het vroegere fijnmazige netwerk van kavelafbakeningen bestaande uit 450.000 kilometer sloten, houtwallen, heggen, graften, bomenrijen en dijkjes, tuunwallen, akkerranden en elzenhagen te herstellen. In een dergelijk landschap vonden bijna alle inheemse plant- en diersoorten een onderkomen.

Voor agrariërs leiden de plannen volgens de initiatiefnemers tot nieuwe, duurzame inkomstbronnen uit natuur- en landschapsbeheer maar vooral ook tot een sterke toename van de mogelijkheden om gebruik te maken van natuurlijke plaag- en ziektebestrijding.

In toenemende mate wordt de onmisbare rol van boeren bij beheer en onderhoud van het Nederlandse cultuurlandschap en behoud van de daarin aanwezige natuurwaarden erkend. Het gaat dan onder andere om bekende activiteiten als weidevogelbeheer en overwintering van ganzen waarbij boeren vaak (deels) gecompenseerd kunnen worden voor inkomstenderving.

Boeren spelen ook steeds meer een rol bij het natuur- en landschapsbeheer buiten hun eigen bedrijf, vaak in de vorm van agrarische natuurverenigingen die tegen vergoeding het landschapsonderhoud uitvoeren. Daarmee wordt het landschap in stand gehouden en hebben boeren een extra bron van inkomsten.

Streekproducten

De productie van grondstoffen voor erkende streekproducten draagt bij aan het behoud en de versterking van de regionale agrobiodiversiteit. Het gaat daarbij vaak maar niet altijd - om het behoud van oude soorten en rassen. Voorbeelden zijn ondermeer de hopteelt rondom Gulpen ten behoeve van de Gulpener bierbrouwerij, de duindoorn in verband met waddenproducten (onder andere siroop, ijs en wijn) en stamboekvee.

Stichting Streekeigen Producten Nederland

De Stichting Streekeigen Producten Nederland ontwikkelt keurmerken voor streekeigen producten. De keurmerken zijn een garantie dat het product op een aanvaardbare duurzame wijze wordt geproduceerd (milieu, natuur & landschap, dierenwelzijn).

Informatie: <http://www.erkendstreekproduct.nl>

Initiatieven op het gebied van streekproducten hebben al geleid tot de instandhouding van oude graangewassen en fruitvariëteiten. Over genetische bronnen is veel informatie te vinden op de website van het Centrum voor Genetische Bronnen.

Voor de levensvatbaarheid van streekeigen producten is van belang dat er een goede economische basis onder ligt. Het behoud van oude rassen is vaak niet het doel op zich. Biodiversiteitsbeleid op dit vlak zou zich dus moeten richten op 'hoe krijg ik levensvatbare streekeigen producten?' Dat is vooral een kwestie van ondernemerschap.

Aandacht voor streekeigen producten past uitstekend binnen regionaal gebiedsgericht (agro)biodiversiteitsbeleid, het versterkt de regionale identiteit en geeft er een economische basis aan. Een voorbeeld hiervan zijn de activiteiten van de organisatie Slow food Nederland.

Gebiedsgericht samenwerken

Individuele boeren kunnen veel baat hebben bij het werken met biodiversiteit. Maar het werken op de schaal van het eigen bedrijf heeft ook zijn beperkingen. Een deel van de biodiversiteit waarmee boeren kunnen werken is voor zijn bestaan afhankelijk van het omringende gebied.

Deze biodiversiteit kan het bedrijf niet bereiken - en dus ook zijn nuttige functie niet vervullen - als er geen toegangswegen naar het bedrijf zijn. Het omringende landschap moet voor deze soorten de infrastructuur bieden waarin zij kunnen overleven en via welke zij zich kunnen verplaatsen. Daarvoor is het nodig om te werken met biodiversiteit op de schaal van het landschap. De ruimtelijke structuur en inrichting van het landschap en de landschapselementen daarin bepalen de mate waarin plaag- en ziektenbestrijders de ziekten en plagen op de akkers kunnen bereiken.

Hoe kan een gebied werken met biodiversiteit?

Groenblauwe dooradering, erg belangrijk!

Het centrale concept bij het op regionaal niveau werken met biodiversiteit in de landbouw is verweving en groenblauwe dooradering. In veel landbouwgebieden zijn voormalige kleinschalige landschapselementen en lijnvormige structuren opgeruimd. De afstanden die natuurlijke plaagbestrijders vanuit hun leefgebieden daardoor moeten overbruggen om bij de akkers te komen zijn voor veel soorten te groot geworden. Door de aanleg van een infrastructuur bestaande uit robuuste elementen als dijken en kreekoevers en fijne elementen als slootkanten en akkerranden kunnen leefgebieden en verplaatsingszones voor de agrobiodiversiteit door het landschap geweven worden. In 2004 is door Alterra in het kader van het project 'Biodiversiteit Hoeksche Waard voor en door burgers' voor het eerst in Nederland een dergelijk landschapsontwerp gemaakt (zie het rapport 'Groenblauwe dooradering in de Hoeksche Waard').

Samenwerken aan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid

Een uitgekiend landschapsontwerp en -inrichting kan ervoor zorgen dat de biodiversiteit op de akkers zijn werk kan doen. Maar dat kan een individuele boer niet in zijn eentje. Het werken op landschapsniveau vereist samenwerking tussen alle partijen die met het gebied van doen hebben en daarin belangen hebben. Daarbij kan men denken aan de partijen die traditioneel bij landinrichtingsprojecten betrokken zijn: boeren, gemeenten, waterschappen, provincie, DLG, regionale LNV-organisaties, natuurbeheerders, lokale natuur- en milieuorganisaties, agrarische natuurverenigingen, landschapsbeheerders en vertegenwoordigers van de recreatiesector.

Wanneer er in een regio al dergelijke samenwerkingsverbanden bestaan en partijen elkaar kennen en vertrouwen geeft dat natuurlijk een goede uitgangspositie voor gebiedsgericht agrobiodiversiteitsbeleid.

Zoek Functiecombinaties

Het regionaal samenwerken aan agrobiodiversiteitsbeleid is niet alleen een agrarisch belang en kan daarom beter vanuit een integrale visie op het gebied worden opgepakt.

Zowel om het draagvlak en de betrokkenheid van andere partijen te vergroten als om de mogelijkheden voor functiecombinaties te benutten. Met name de combinaties met de functies water, natuur en recreatie zijn van groot belang. Herontwerp en herinrichting van een gebied is een grootschalige en kostbare aangelegenheid. Daarom dienen zoveel mogelijk gebiedsdoelstellingen gerealiseerd te worden, veelal door naar functiecombinaties te zoeken. Daardoor kunnen ook meerdere financieringsbronnen worden benut om de realisatie van de plannen mogelijk te maken. Het kan dan zowel gaan om landbouwsubsidies, waterschapsgelden en andere financiële middelen.

Het initiatief voor de ontwikkeling van gebiedsgericht agrobiodiversiteitsbeleid kan van alle genoemde partijen uitgaan. Van belang is dat zo snel mogelijk samenwerking met de andere partijen in het gebied gezocht wordt om alle belangen vroegtijdig te betrekken en alle kansen op tijd te signaleren.

Overig bedrijfsleven

Hoe kan ik als bedrijfsleven werken met biodiversiteit?

Business and Biodiversity Resource Center

In Engeland is door het Business and Biodiversity Resource Center een uitstekende website (<http://www.businessandbiodiversity.org>) ontwikkeld voor bedrijven. De website geeft alle mogelijke informatie die nodig is voor bewustwording en de ontwikkeling van beleid en actieplannen op het gebied van biodiversiteit. Deze is ook uitstekend bruikbaar in de Nederlandse situatie.

Onderneem maatschappelijk verantwoord

Bedrijven zijn onderdeel van het economische systeem en de keten van productieactiviteiten. Veel van de grondstoffen en ruwe materialen waarvan het bedrijfsleven gebruik maakt, zijn afhankelijk van biodiversiteit. Vooral de leveranciers en afnemers van ruwe grondstoffen merken dat maar meer indirect zijn ook alle andere bedrijven en dienstverlenende sectoren verderop in de productieketen afhankelijk van biodiversiteit.

De wijze waarop het bedrijfsleven gebruik maakt van die biodiversiteit bepaalt de continuïteit van de economische sector en de overlevingskansen op langere termijn. Een niet-duurzame exploitatie van grondstoffen en natuurlijke voorraden bedreigt daarmee de toekomstkansen van bedrijven en hele sectoren. Bekende voorbeelden daarvan zijn bestaande economische activiteiten als de visserijsector en de houtkap in tropische gebieden. Maar het geldt ook voor nu nog onbekende mogelijkheden om in de toekomst economisch gebruik te kunnen blijven maken van biodiversiteit, bijv. in de farmaceutische sector en de ICT-sector.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

De bewustwording van het belang van een duurzaam gebruik van biodiversiteit begint toe te nemen binnen het bedrijfsleven. Vanuit MVO Nederland is bijvoorbeeld een top 10 van prioriteiten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen opgesteld. Het thema Biodiversiteit staat op 3.

Biodiversiteit is ook een speerpunt voor duurzame beleggers (VBDO). VBDO heeft een biodiversiteitsscan ontwikkeld voor de top 50 beursgenoteerde bedrijven. In concept zijn twee quick scans ontwikkeld voor de voedingssector en de financiële instellingen. In een later stadium volgen wellicht ook quick scans voor andere sectoren. Vanwege het ontwikkelingsstadium van de quick scans zijn deze nog niet beschikbaar voor het publiek.

Ontwikkel bedrijfsbiodiversiteitsbeleid en actieplannen

Veel bedrijven hebben in het kader van milieuzorg en maatschappelijk verantwoord ondernemen ervaring opgedaan met de ontwikkeling van beleid en actieplannen. Die ervaring is zeer goed bruikbaar voor de ontwikkeling van biodiversiteitsbeleid en -actieplannen. Veel bedrijven en branches zullen dus zelf in staat zijn vanuit de eigen ervaring een geschikte aanpak te ontwikkelen. Een aantal hulpmiddelen, zoals een beoordelingskader biodiversiteit en een stappenplan is beschikbaar om bedrijven daarbij te ondersteunen.

Beoordelingskader biodiversiteit

In Nederland hebben de ministeries van LNV, OS en VROM in samenwerking met het bedrijfsleven een beoordelingskader opgesteld, dat bedrijven, maatschappelijke organisaties, keurmerkinstellingen en overheden in staat stelt om te bepalen wat de biodiversiteitseffecten zijn van hun activiteiten. Het geeft daarnaast ook aan welke stappen bedrijven kunnen ondernemen om in de bedrijfsvoering en/of procedures een duurzaam gebruik van biodiversiteit te bewerkstelligen.

Stappenplan

- **Bewustwording en strategische oriëntatie**
Aan de slag gaan met biodiversiteit begint met bewustwording en een strategische oriëntatie op biodiversiteit. Wat is biodiversiteit? Welke relatie heeft het bedrijf met biodiversiteit en vice versa? Wat zijn de kansen en bedreigingen? Waar liggen de sterkten en zwakten in het bedrijfsbeleid? Welke rol moet biodiversiteit spelen als onderdeel van het beleid rond maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- **Biodiversiteitsdoorlichting**
Na de strategische oriëntatie volgt het concreet in beeld brengen van de impact van het bedrijf op biodiversiteit en vice versa.
- **Biodiversiteitsbeleid en actieplannen**
Na de biodiversiteitsdoorlichting en afweging volgt een prioriteitsstelling en de formulering en uitwerking van biodiversiteitsdoelstellingen. Aan de doelstellingen worden concrete acties en een fasering gekoppeld.

Hou ook rekening met biodiversiteit in het locatieplan

Een nuttig onderscheid is het onderscheid tussen het bedrijfsactieplan en het

locatieactieplan. In het bedrijfsactieplan worden alle acties opgenomen die te maken hebben met de productieketens waar het bedrijf onderdeel van uitmaakt. De bedrijfsbeslissingen hier en nu zullen namelijk in veel gevallen geen effect hebben op locatie maar juist op de biodiversiteit elders in de wereld. In het locatieactieplan staan de lokale effecten op biodiversiteit centraal, zowel op het eigen bedrijfsterrein als in de bredere omgeving. De waarde en effectiviteit van het locatie-gebonden biodiversiteitsbeleid neemt sterk toe wanneer dat beleid wordt ontwikkeld in samenwerking met andere partijen in de streek, dus als onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak. De biodiversiteit op het eigen terrein is namelijk sterk afhankelijk van de naaste omgeving. Locatiebiodiversiteitsbeleid vormt daarmee ook een kans om goede relaties te ontwikkelen en een goede beeldvorming te krijgen met de partijen in de bedrijfsomgeving. Lokale milieu- en natuurorganisaties en vrijwilligers zullen vaak graag bereid zijn u vanuit hun deskundigheid te adviseren en te ondersteunen. Werken aan biodiversiteit is goed voor de relaties met de burens en dat maakt het leuk. Ook veel werknemers zullen een groen, gevarieerd en levendig bedrijfsterrein meer waarderen dan de huidige vaak kale steenwoestijnen waar alleen enkele onderhoudsarme exoten groeien. In een groene, natuurlijke omgeving komen mensen makkelijker tot rust en ontspanning. Biodiversiteitsbeleid kan dus ook een onderdeel zijn van stressbeheersing en arbozorg.

Recreatiebedrijven

De natuur en een mooi landschap zijn heel belangrijk voor recreatie en toerisme. Andersom kan de gastvrijheidssector (recreatie en toerisme) ook een belangrijke bijdrage leveren aan die natuur. Dat kan op veel verschillende manieren, te verdelen in twee soorten:

- direct: meer groen op het eigen recreatieterrein. Bijvoorbeeld het inrichten en beheren van groene recreatiegebieden, omvormen van bossen naar meer natuurlijk bos, laanbeplantingen, aanleg van een vlindertuin, groendaken, natuurlijke inrichting van een golfsterrein, etc.
- indirect: bijvoorbeeld door financiële bijdragen te vragen van recreanten (consumenten) en ondernemers. Dat geld komt dan in een fonds dat maatregelen voor natuur en biodiversiteit financiert. De bijdrage komt bijvoorbeeld binnen via een kwartje extra voor een kop koffie, een paar euro extra voor een overnachting, toegang tot bepaalde natuurgebieden, en dergelijke.